

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVETENSKAPER

MED PUBLIKEN I CENTRUM

En studie om publikutveckling, representation, makt och demokrati på Kulturkvarteret i Örebro

Louise Lennartsson

Uppsats/Examensarbete:	30 hp
Program och/eller kurs:	Masterprogrammet Kultur och demokrati: Examensarbete
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2024
Handledare:	Karolina Westling
Examinator:	Mathias Ericson

Abstract

Since the decision to build a cultural center, the relatively newly started Kulturkvarteret in Örebro has had to endure both criticism and praise. While Kulturkvarteret is establishing itself as one of the city's central cultural scenes, the challenge of being relevant to all Örebro residents remains. Against this background, the study aims to investigate how Kulturkvarteret takes on the goal of being a place for everyone via audience development, what discourse about the organization's audience and non-visitors exists, and how the work affects the organization and society from a democratic point of view. These questions are answered based on a critical approach and with the help of relevant theories about discourse and power, performativity and public spheres. The material that forms the foundation of the essay has been collected through ethnographic methods where both participative observations and interviews with staff integrate to cover different perspectives from the organization. The essay's result shows that audience development as a concept and working method is multi-faceted with several starting points. At Kulturkvarteret, a goal has been set to reach an average of Örebro's demographics. Through audience development, representation among visitors is expected to increase, which in turn entails the cultural policy goal that Kulturkvarteret should be a place for democratic meetings. While the interviews show that the challenge of reaching groups that do not visit Kulturkvarteret is extensive, that is not always the focus of the work itself. During the observations, the work is instead more about developing the relationship with the visitor groups that have lower thresholds to visit the organizations. At Kulturkvarteret, there is also a significant discourse about who is a part of the audience and who is not. A lack of representation among both staff and visitors divides the demographics of Örebro between an "us" and a "them". The conclusion is therefore that while Kulturkvarteret works towards its goal of being an inclusive place for everyone, active and long-term strategic work is required to continue to be relevant to as many of the population as possible.

Keywords: Culture, democracy, audience development, representation, diversity, cultural policy, social inclusion, power, cultural capital

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till mina informanter på Kulturkvarteret för värdefull tid och värdefulla ord. Jag är även mycket tacksam för tilltron till och frihet i hur jag använder materialet. Det är min förhoppning att denna uppsats kan ge er nya perspektiv, bli stärkta i rollen som publikutvecklare och att ni finner mina redogörelser rättvisande utifrån era upplevelser.

Tack till min handledare Karolina för goda råd och stöd under processen men framför allt för tilliten du har visat mig.

Jag vill också passa på att tacka mina studiekamrater för värdefullt stöd och inspirerande diskussioner inte bara under arbetsprocessen med uppsatsen utan under de två år som jag har haft förmånen att studera tillsammans med er.

Innehållsförteckning

1 En verksamhet under utveckling	1
1.1 Publikutveckling i en kritisk kontext	2
1.2 Om Kulturkvarteret	3
1.3 Syfte och frågeställningar	4
1.4 Begrepp	5
1.5 Uppsatsens disposition och avgränsning	5
2 Publikutvecklingens mångbottnade forskningsfält	7
2.1 Varför publikutveckling?	8
2.2 Publikutveckling som social inkludering	9
3 Kritisk teori och etnografiska metoder	11
3.1 Teoretiska ingångar	11
3.2 Material- och metodval	14
4 Kulturkvarterets politiska förutsättningar	21
4.1 Ett mångfaldspositivt kulturprogram	21
4.2 Kulturen som ett samhällsfrämjande verktyg	23
4.3 Kritiska perspektiv på kulturprogrammet	24
5 En plats för alla	26
5.1 Mål 2025: att spegla Örebro kommuns demografi	26
5.2 Publik, besökare och deltagare	28
5.3 Kärnbesökare och icke-besökare	32
5.4 Breddat deltagande genom programsättning och samverkan	35
6 Att spegla sig själv i andra	41
6.1 Brist på representation och mångfald	41
6.2 Kroppens performativa makt	46
6.3 Spatiala effekter och platsens betydelse	49
7 Verksamhetsöverskridande målbilder	52
7.1 Mål 2025 som en strävan mot demokrati	52
7.2 Kulturen i kvarteret	55
8 Avslutande diskussion	59
8.1 Olika perspektiv på publikutveckling	59
8.2 Sammanfattande analys och slutsats	60
8.3 Studiens bidrag och vidare forskning	64
Bilagor	67

1 En verksamhet under utveckling

Den ståtliga byggnad som idag huserar Kulturkvarteret i Örebro har sedan start fått utstå både kritik och lovord. Kritiken och farhågan handlade i början om kommunens finansiering av ett skrytbygge, något de som var för bygget ville vända till ett hus att skryta över. Detta lade sig när huset väl stod på plats och verksamheten flyttade in i lokalerna. Men det slutade inte där, utan debatten avlöstes av en annan.

Då var det näringslivet som var oroliga för att vi skulle konkurrera ut deras verksamhet. Men även det har ju lagt sig mycket för att man ser nu att vi kan ju samarbeta, vi har mycket dialog med näringslivet och vi gör saker tillsammans och sådär.

Citatet kommer från ett intervju svar från Karin Beckman, verksamhetschef för Kulturkvarteret i Örebro, som berättar om verksamhetens historia. Våren 2022 utspelade sig nämligen en medial debatt kring Kulturkvarterets verksamhet, där två kommunalråd tog motsatta perspektiv. Medan det ena tog strid för näringslivets överlevnad i relation till Kulturkvarterets verksamhet (Åhrlin 2022) tog det andra strid för Kulturkvarterets existensberättigande som kompletterande kulturaktör i kommunen (Pettersson 2022). De två skilda politiska positioner som skribenterna representerar till trots skönjs en enad front som förenas av en omsorg, eller oro om man så vill, för kulturlivets fortlevnad.

Min resa till att skriva denna masteruppsats i relation till Kulturkvarteret och dess arbete med publikutveckling började redan hösten 2022. Inom ramen för masterprogrammet Kultur och Demokrati på Göteborgs universitet skrev jag då en uppsats med titeln ”Vad kräver ett demokratiskt kulturliv egentligen?”. Då tittade jag på verksamheten utifrån de kulturpolitiska ställningstaganden som nämnts ovan. Ett år senare, hösten 2023, genomförde jag åtta veckors praktik på Kulturkvarteret. Under min tid där deltog jag i verksamhetens publikutvecklingsarbete och demokratiprojektet Mål 2025 med visionen att besökarna på Kulturkvarteret ska spegla Örebro kommuns demografi. Denna studie tar avstamp i det arbete som jag deltog i under min praktik och utgör en kommentar till de skrivelser som verksamheten har varit föremål för under sina verksamma år, bland annat genom nämnda kommunalråd. Debatten kommer dock inte att vidare diskuteras inom ramen för denna uppsats utan ska snarare ses som en lokal kontext inom vilken Kulturkvarteret verkar. Dessa utspel om kriser inom kulturen ger upphov till frågor om konstens frihet samt kulturens mottagande och vem kulturen, och

specifikt Kulturkvarterets verksamhet i Örebro, vänder sig till. Det är dessa frågor i relation till kultur och demokrati som studien följaktligen kommer att ägnas åt.

1.1 Publikutveckling i en kritisk kontext

Uppsatsen är starkt präglad av de förhållningssätt som introducerats via den kulturstudietradition som kännetecknar masterprogrammet Kultur och Demokrati på Göteborgs universitet. Som bakgrund till det vetenskapliga fält inom vilket uppsatsen placerar sig ger jag här en kort genomgång av några kulturvetenskapliga ingångar som inspirerat mig i studiens genomförande. Stuart Hall, en av de mest framstående forskarna inom kulturstudier, skriver i sin artikel "Cultural Studies and Its Theoretical Legacies" (2018) att det inte är lätt att definiera vad kulturstudier är men att man ändå måste göra en avgränsning för att det ska kunna legitimeras som vetenskapligt fält.

Kulturstudier har sin grund i marxistisk och kritisk teori, men snarare än en politisk dimension utgör den en humanistisk ideologi som består av ett antal värden som ligger till grund för den forskning som bedrivs inom fältet. Syftet med kulturstudier är att producera kritisk kunskap i relation till politiska, ekonomiska och ideologiska frågor. Inom kulturstudier har man utifrån en kritik av marxistisk teori utvecklat en teoretisk grund som vilar på idéer om kultur, demokrati, klass och makt utifrån sociala förhållanden (Hall 2018 s. 73-80). Det är denna tolkning som min studie sällar sig till.

En annan teoretiker som försökt utröna vad som kännetecknar kulturstudier är Nick Couldry (2000). Han skriver att traditionen av kritiska studier, utöver möjligheten att göra kvalitativa analyser av kulturer, syftar till att påverka samhället åt en riktning som förändrar förtryckande strukturer. Genom att ifrågasätta den rådande hegemonin, alltså de samhälleliga normerna, och synliggöra maktförhållanden erbjuds ett alternativt sätt till den rådande ordningen. Inom fältet för kulturvetenskaper ägnar man sig till skillnad från angränsande fält ofta åt samtida kulturella fenomen och strävar efter att möjliggöra mobilisering för politisk och kulturell demokrati. Couldry menar att kulturstudier skapar en plats för jämlikhet, där alla röster är värda att bli hörda och därmed omskrivna. Hur individens plats inom kulturen representeras är en fråga som kulturstudier behöver ta ställning till. Det är såväl en rättighet som skyldighet att göra detta (Couldry 2000 s. 2f kapitel 1). Utifrån Couldrys tankar om representation ämnar jag i min studie att lyfta de röster som inte hörs. Jag menar att det finns alternativa perspektiv att addera till berättelsen som utgörs av gängse uppfattningar. Exempelvis

ställer jag kritiska frågor om Kulturkvarterets vision att besökarna på Kulturkvarteret ska spegla Örebro kommuns demografi. Vad avses med demografi och vilka får därmed ingå i folket? Hur tolkas det demokratiska uppdraget?

Då publikutveckling som arbetsmetod syftar till att demokratisera verksamheten på Kulturkvarteret och som mötesplats i samhället passar det väl som ämne för en kulturvetenskaplig analys. Perspektiv utifrån kulturvetenskapliga begrepp som makt, hegemoni och demokrati blir härvid användbara. Då publikutveckling på Kulturkvarteret är något som sker här och nu gör jag därmed en studie av en samtida fråga och sätter den i ett större sammanhang. Detta för att ge verktyg för att förstå spänningar kring Kulturkvarterets verksamhet och ideologiska förskjutningar i synen på demokrati samt kulturens roll för demokrati.

1.2 Om Kulturkvarteret

Kulturkvarteret är ett kulturhus i kommunal regi som öppnade sina lokaler för allmänheten år 2021 och har sedan dess ingått i ett nationellt nätverk av nystartade kulturhus i Sverige. Syftet är att tillgängliggöra kulturen genom att samla olika verksamheter på en och samma plats, en satsning som nu görs på flera håll i landet. De enskilda verksamheterna består av Konsthallen, Kulturskolan samt Örebro bibliotek. I samma område finns Konserthuset som utgör en separat organisation men som samverkar med Kulturkvarteret, inte minst i form av publikutvecklingsarbete. Utöver de enskilda verksamheterna finns i huset personalgruppen Driften som består av verksamhetschef, producenter, kommunikatörer, värdar, tekniker och vaktmästare med flera. Driften sköter det verksamhetsöverskridande arbetet som håller ihop Kulturkvarterets verksamheter samt fastighet och lokaler.

På Kulturkvarterets hemsida kan man läsa att verksamhetens vision är "att vara en inkluderande mötesplats för alla". På hemsidan står också att "Genom att göra det lätt att både utöva och uppleva kultur i alla dess former värnar vi om demokratiska perspektiv och allas lika värde", något som ytterligare förstärker Kulturkvarterets vision och uppdrag. Inte minst speglas detta i demokratiprojektet Mål 2025 som handlar om att Kulturkvarterets besökare ska spegla Örebro kommuns demografi (se avsnitt 5.1).

I och med att Kulturkvarteret är en kommunal tillika offentlig verksamhet styrs den av ett antal policydokument. Detta gäller först och främst Örebro kommuns kulturprogram som utvecklas av Kultur- och fritidsnämnden samt tillhörande

förvaltning. Även om Kulturkvarteret i form av offentlig verksamhet också styrs av regionala och nationella politiska riktlinjer inom kulturområdet har jag valt att inte vidare ta upp detta, inte minst för att avgränsa studien. Mer om Örebro kommuns kulturpolitiska program avhandlas i avsnitt 4 "Kulturkvarterets politiska förutsättningar".

1.3 Syfte och frågeställningar

I samtal med personalen under min praktikperiod på Kulturkvarteret erfor jag upplevelser att man i dagsläget inte uppfyller det demokratiska uppdrag som finns från politiskt håll. Detta på grund av att vissa grupper är underrepresenterade bland besökarna. Lösningen blir därför att med hjälp av publikutveckling som arbetsmetod locka fler besöksgrupper så att besökarna "speglar Örebro kommuns demografi". Mot bakgrund av de kulturpolitiska stadgar som ligger till grund för verksamheten och i relation till de spänningar som inledningsvis skakat verksamheten finns ett starkt behov och en vilja att legitimera sig som relevant aktör i kommunen. Det medför att Kulturkvarteret i dagsläget inte är till för alla, vilket utgör en utmaning inte bara för verksamheten i sig utan för det demokratiska samhället.

Studiens syfte är således att studera publikutvecklingsarbete i relation till diskurser om demokrati och att undersöka vilka mål som publikutvecklingsarbetet förväntas uppnå. Alltså, varför man arbetar med publikutveckling och hur man på Kulturkvarteret närmar sig det diffusa uppdrag att vara "en inkluderande mötesplats för alla". Detta praktiska arbete ämnar jag undersöka utifrån ett kritiskt förhållningssätt och maktperspektiv och i relation till begrepp som publik, mångfald, representation, kultur och demokrati. Studiens huvudsakliga frågeställningar är utifrån studiens syfte följande:

1. Vilken diskurs om publik finns på Kulturkvarteret?
2. Hur arbetar Kulturkvarteret med publikutveckling?
3. Hur kan publikutvecklingsarbete påverka Kulturkvarterets verksamhet och samhället i relation till idéer om demokrati?

1.4 Begrepp

För att underlätta i läsningen av uppsatsen ges här en kortfattad beskrivning av några av de centrala begrepp som används i uppsatsen. Ordet *kultur* syftar i huvudsak på en bred definition av konstarterna men avser i vissa fall de levnadsmönster som människor i olika grupper har. Exempel på detta är sociala uppdelningar och de tillhörande begrepp som kulturelit och kulturellt kapital. Med kultur som grund används ett antal avknoppningsord. *Kulturaktiviteter* avser de evenemang och produkter som tillgängliggörs av *kulturinstitutioner*, vilket i sin tur avser offentliga verksamheter inom kulturområdet. *Kulturverksamheter* används för att beteckna såväl offentligt som privat ägda organisationer inom kultursfären.

Publik och *besökare* används om varannat, beroende på kontext, för att benämna de personer som kommer till de berörda kulturinstitutionerna eller som tar del av de tjänster och produkter som dessa verksamheter har att erbjuda. Medan ordet *publik* associerar till en mer medveten och aktiv upplevelse för individen avser ordet *besökare* en bredare definition av individer som på något sätt befinner sig på kulturinstitutionen eller utnyttjar kulturverksamhetens tjänster. Detta oavsett om det är ett aktivt eller spontant besök, eller ett fysiskt eller digitalt besök.

1.5 Uppsatsens disposition och avgränsning

Dispositionen är tänkt att vägleda i läsningen av uppsatsen. Som bakgrund till uppsatsens ämne ges en överblick av befintlig forskning inom ämnesområdet (avsnitt 2 “Publikutvecklingens mångbottnade forskningsfält”). Därefter presenteras mina övergripande teoretiska ingångar samt etnografiska metodval för studien i avsnitt 3 “Kritisk teori och etnografiska metoder”. Här finns urval från några centrala forskare och skribenter utifrån att deras perspektiv synliggör tankeväckande aspekter i min studie.

Efter teori och metod påbörjas min analys där jag börjar med att göra en diskursanalys av Örebro kommuns kulturpolitiska program som ligger till grund för Kulturkvarterets verksamhet (avsnitt 4 “Kulturkvarterets politiska förutsättningar”). Efter detta presenteras mina deltagande observationer i form av etnografiska berättelser samt utvalda delar från intervjuerna, vilka integreras tillsammans med teori i avsnitten 5 “En plats för alla”, 6 “Att spegla sig själv i andra” och 7 “Verksamhetsöverskridande

målbilder”. Slutligen integreras analysen i en avslutande diskussion där analysens slutsatser även presenteras (avsnitt 8 “Avslutande diskussion”).

Fokus för denna uppsats är publikutveckling som begrepp och arbetsmetod utifrån värden om representation, mångfald och demokrati. För att avgränsa uppsatsen har jag därför valt att utesluta ett publikperspektiv, även om det har en koppling till och hör till forskningsfältet. Avslutningsvis presenterar jag därför uppsatsens bidrag inom forskningsfältet och möjliga studieämnen för framtida forskning inom området.

2 Publikutvecklingens mångbottnade forskningsfält

Jag har nu gått igenom den verksamhet som ligger till grund för uppsatsen samt genom syfte och frågeställningar, begrepp och disposition gett en vägledning i hur uppsatsen ska läsas. Därmed är det plats för att ge en överblick av forskningsfältet för publikutveckling. Flera av de texter som tas upp här kommer att återkomma i analysen då de stödjer mina resonemang. Publikutveckling har studerats och förekommit i ett flertal vetenskapliga artiklar och texter producerade av myndigheter.

Kring år 2000 blev publikutveckling för institutioner som bygger på fysiska besök och scenkonst ett hett ämne för kulturinstitutioner, inte minst i Storbritannien. I Sverige har publikutveckling som begrepp inte fått samma genomslag som i Storbritannien, åtminstone inte i kulturpolitiska sammanhang. Publikutveckling förankras här mer i enskilda verksamheter som vill arbeta inom detta område. I Sverige har publikutveckling alltså kommit att bli ett praktiskt verktyg för att förhålla sig till det kulturpolitiska uppdraget, bland annat i Örebro. Men i Västra Götalandsregionen är publikutveckling ett välkänt begrepp. Här har man inom Kulturförvaltningen tagit arbetet längre i form av bildandet av enheten RePublik - Centrum för publikutveckling som ”arbetar med omvärldsbevakning, kunskapsdelning och fortbildning med syfte att utveckla kulturorganisationer utifrån ett publikperspektiv” (Kultur i Väst).

Västra Götalandsregionen har också publicerat *PUBLIK - en antologi om publikutveckling* (2018), i vilken flera forskare och skribenter medverkar med perspektiv på relationen mellan kultur och publik. Några av dessa texter kommer jag att använda mig av för att stödja vad forskningen säger om publikutveckling i relation till demokrati, representation och mångfald samt kulturvanor och vad det innebär att vara publik.

Min studie placerar sig därmed i en tradition av studier om publikutveckling som handlar om vilka mål som publikutvecklingsarbete förväntas uppnå samt hur termen publikutveckling och det praktiska arbetet förstås utifrån samtida kulturpolitik. Mot bakgrund av befintlig forskning ämnar jag belysa vad publikutvecklingsarbete har för betydelse och varför man arbetar med detta på Kulturkvarteret i Örebro. De texter som presenteras nedan utgör en vägledning i att förstå publikutveckling utifrån Kulturkvarterets verksamhet i relation till kulturpolitik och en global kultursfär.

2.1 Varför publikutveckling?

Publikutveckling har en nära relation till kulturpolitiken, vars stadgar styr kulturinstitutionernas arbete med publiken och dess utveckling. ”Cultural policy need not serve democratic purposes. However, within the context of the cultural policy of a twenty-first century democratic state, it is reasonable to expect certain elements or considerations to be prerequisite”, skriver Steven Hadley (2021 s. 28). Vad han menar är att kulturpolitiken i första hand inte har en demokratisk funktion men att det inom dagens kulturpolitik finns sådana ambitioner. Hadley igen: ”Audience development embodies the aspiration of cultural policy to deliver a different (more ‘democratic’) material reality in the consumption of the publicly funded arts” (Hadley 2021 s. 5). Relationen mellan kultur och demokrati medför således att publikutveckling i form av tillgänglighet blir ett rationellt steg i demokratins riktning (Hadley 2021 s. 30).

Hadley menar att publikutveckling utifrån kulturpolitikens diskurs om demokrati bör ses som ett ideologiskt projekt. Vad publikutveckling innebär är dock inte självklart utan styrs av värderingar, normer och ideologier inom de kulturinstitutioner som arbetar med detta. Vad och vem det är som ska utvecklas är en fråga som man inom forskningsfältet ställer sig. Publikutveckling kan innebära såväl att nå ut till fler som att fördjupa relationen med och upplevelsen för den befintliga publiken. Men i och med dess fokus på att tillgängliggöra kulturen för fler kan utvecklingen i första hand sägas utgöras av möjligheten att uppleva kultur snarare än att utveckla publiken i sig (Hadley 2021 s. 234).

Hadley gör skillnad på publikutveckling med grund i “cultural democracy”, som handlar om att tillgängliggöra kulturen för en bredare massa, respektive “democratisation of culture”, som handlar om individuella val och att möta behoven hos alla medborgare. Det senare är den form som Hadley själv förespråkar då den inte bara reproducerar den borgerliga ”höga” kulturen utan erkänner att det finns flera kulturer i samhället. Detta möjliggör för det segment som för närvarande är exkluderat från den borgerliga kulturhegemonin att verka medskapande och inflytande på det som anses vara av kulturellt värde inom många kulturinstitutioner (Hadley 2021 s. 31-37, 202).

Det finns också en tanke och ett ideal om att publiken inte ska vara passiva betraktare utan snarare medverka och beröras av konsten. Publikutveckling har därför alltmer kommit att handla om hur man engagerar svåråtkomna icke-besökare snarare än lättare målgrupper. Med grund i kulturpolitiken är målet att publiken både ska reflektera

och attrahera demografin i samhället. Alltså ska publiken bestå av människor från hela demografin, inte bara en liten del som utgör en kulturelit (Hadley 2021 s. 61f, 162).

2.2 Publikutveckling som social inkludering

En annan teoretiker som skrivit om publikutveckling som en demokratisk metod för att uppnå social inkludering är Nobuko Kawashima (2000 och 2006). Hon menar att det inom kulturpolitiken finns en önskan om att nå ut till en bredare massa, vilket inkorporerats i ledningen av konst- och kulturinstitutioner. Kawashima identifierar först och främst underkategorier inom publikutveckling som består av "Extended Marketing, Taste Cultivation, Audience Education and Outreach". Publikutveckling kretsar kring besökare och icke-besökare inom kulturvärlden medan social inkludering handlar om exkluderade grupper oavsett om det är inom kultursfären eller ej. Man kan alltså säga att social inkludering är mer av en samhällsvetenskaplig term än vad publikutveckling är (Kawashima 2006 s. 57).

Ur ett perspektiv med social inkludering som fokus finns antagandet att representationen bland publiken kommer bli proportionerlig bara hinder för deltagande tas bort. Samt att kulturen bör och kan bli tillgänglig för alla. Tron på kulturens sociala värde medför att tillgång utvidgas till en bredare betydelse i form av tillgänglighet. Dessa värderingar representerar de liberala idéer som reformerade kulturpolitiken under 1970-talet.

Kawashima menar att ojämlikt deltagande av konst och kultur är djupare rotat. Det räcker alltså inte att ta bort hinder för icke-besökare för att uppnå jämlik representation. Förutom borttagandet av upplevda hinder krävs det en form av kulturell kompetens för att avkoda de betydelser som döljs i konstverken och de kulturella produkterna. Det handlar alltså inte bara om att ta sig fysiskt till en plats, utan att förstå varför man ska göra det och vad det är för mervärde som uppstår för besökaren. Dessa betydelser är subtila och omedvetna för kulturkonsumenten (Kawashima 2006 s. 60-68). Inte sällan kommer denna förståelse med den sociala bakgrunden och nuvarande sociala sammanhang, det som Pierre Bourdieu kallar kulturellt kapital.

Detta är anledningen till den överrepresentation av högutbildad vit medelklass som man kan se inom kulturinstitutioner såsom museum- och konstverksamhet. Inte nog med det, kulturen kan på detta sätt medvetet användas som distinktion mellan en särskild klass och andra. Kultur kan i det avseendet ses som en identitetsmarkör som

skiljer mellan ”vi” och ”dem”. Publikutveckling ur ett sådant perspektiv innebär en reell risk för verksamheten att förlora sin kärnpublik, när fokus flyttas från att tjäna en liten privilegierad grupp som upplevt en exklusivitet i kulturen till att bredda sin publikhorisont (Kawashima 2006 s. 55-66). Utifrån detta resonemang blir det tydligt att det i kulturen inte finns något inneboende demokratiskt värde, snarare tvärtom. Ett annat resonemang handlar om exklusivitet i form av exkludering. Ett mål inom publikutveckling är därför att få fler grupper att anamma kulturer som tidigare varit exkluderade från dem till ”sin kultur”. Att inte ta hänsyn till olika kulturer utgör en risk för kulturproduktioner att verka som socialt tvång genom att endast tillgängliggöra en viss typ av kultur, nämligen den dominanta (Kawashima 2000 s. 19-25). Eller som Kawashima uttrycker det: ”Museums or theatres have not caused poverty, but by being culturally exclusive, they have helped to institutionalise the socially excluded in a pernicious way” (Kawashima 2006 s. 66ff).

Ord som multikulturalism och interkulturalism har börjat dyka upp inom kulturpolitikens sfär. När det gäller grupper med invandrarbakgrund räcker det inte med att attrahera en ny publik utan att låta själva institutionen öppna upp sig för att inkludera fler kulturer och på så vis verka som en mötesplats för olika sociala grupper. Detta visar på att man inom kulturpolitiken och publikutvecklingsarbete haft ett fokus på social inkludering men inte gett lika stor uppmärksamhet till kulturproduktionen och innehållet, vilket kan vara en förklaring till varför projekt inom publikutveckling inte alltid varit framgångsrika. För att uppnå social inkludering behövs samarbete mellan flera avdelningar i organisationen, då publikutvecklingsarbete påverkar organisationen som helhet (Cuenca och Makua Biurrun 2017 s. 158-161).

3 Kritisk teori och etnografiska metoder

Jag har nu gått igenom de mest centrala delarna av tidigare forskning kring publikutveckling. Nu vill jag därför presentera de kritiska teorier och etnografiska metoder som jag använt mig av för att närma mig ämnet. Tillsammans med texter från tidigare forskning används teorin för att diskutera uppsatsens material. På så sätt förenar jag forskningsfältet med kulturvetenskapliga perspektiv, vilket utgör min personliga analys av publikutveckling som arbetsmetod.

3.1 Teoretiska ingångar

För att beröra bakomliggande faktorer till publikutvecklingsarbete kommer jag använda mig av litteratur från det kulturkritiska fältet. Dessa presenteras kortfattat här nedan för att återupptas i resultatdelen av uppsatsen där teori och empiri integreras.

Diskurs, hegemoni och makt

Diskurs är ett begrepp som kan användas såväl teoretiskt som metodologiskt. Här presenteras de teoretiska perspektiven på begreppet diskurs. Michel Foucault (1976/2002) introducerar en teori om makt som överskrider den juridisk-diskursiva makten som finns i form av lagar och det rättsliga systemet med domare och straffbarhet. Foucault menar att makt förutom repressivt även utövas pastoralt, det vill säga att tukta individer genom de samhälleliga normer som bildar en hegemoni. Den pastorala makten verkar på ett mentalt stadium hos individen då den är inneboende överallt och i alla element. I stället för att straffa kroppen straffas på så sätt sinnet. Som Foucault själv uttrycker det: ”makt är inte en institution och inte en struktur, det är inte en viss förmåga som somliga skulle vara utrustade med: det är namnet man sätter på en sammansatt strategisk situation i ett givet samhälle” (Foucault 1976/2002 s. 104).

Denna idé är starkt kopplad till Ernesto Laclau & Chantal Mouffes hegemonibegrepp som handlar om att makt, som uppfattas som något självklart i samhället, inte bara utövas från den högsta eliten utan även från underordnade klasser. De menar att ingen social identitet är skyddad från den externa diskurs som hegemonin medför (Laclau & Mouffe 2001 s. 111). Makt kan till exempel uttryckas diskursivt genom att tala på ett visst sätt om något som om det vore givet, ”en

sanningsutpressning” (Foucault 2002 s. 107). Utifrån Antonio Gramscis hegemonibegrepp har Laclau & Mouffe utvecklat begreppet agonistisk pluralism, vilket handlar om idén att solidariska allianser över gränserna för kulturell identitet och våra subjektpositioner är möjliga (Laclau & Mouffe 2001 s. 115-118).

Dessa tankar applicerar jag på Kulturkvarteret som verksamhet och hur makt manifesteras där, såväl bland besökare som personal. Antagandet jag gör är att det finns föreställningar utifrån personliga referensramar och preferenser om vad kultur är och vilka som deltar inom och konsumerar olika kulturformer. Detta kan ske exempelvis genom hur man talar om kultur och olika kulturella uttryck, alltså diskursen om kultur och publik i enlighet med såväl Foucault som Laclau & Mouffe.

Offentlighet och spatiala aspekter

Teorier om offentliga sfärer, med föregångare som Jürgen Habermas, lyfter fram betydelsen av den fysiska platsen medan offentliga rum avser specifika platser och lokaler. Habermas skriver historiskt om offentlighet som idé, då det anspelar på ett socialt utrymme där allmän opinion bildas. Alltså ska offentligheten i den bästa av världar representera den allmänna opinionen, men makt snedfördelar utrymmet när hegemoniska kulturer dominerar (Habermas 1964/1974 s. 49-55). Detta är starkt kopplat till frågor om demokrati, representation och mångfald. Vem ges tillträde till offentligheten? Vilka röster finns på platsen?

En teoretiker som utvecklat Habermas tankar om offentlighet är Teresa Hoskyns. Hon skriver att offentliga utrymmen har en nyckelroll i hur politiska identiteter konstrueras. Offentligheten existerar inte före eller utan identiteter. Relationer mellan identiteter och medföljande spatiala aspekter är samkonstituerande. Hoskyns säger vidare att “It takes a philosophical approach to the meaning of democracy as the empty place between the multiple subject positions and different conceptions of citizenship” (Hoskyns 2014 s. 9). Med “den tomma platsen” menar Hoskyns att offentligheten är en förutsättning för och producent av identiteter och sociala relationer snarare än tvärtom.

Hoskyns gör också skillnad på demokratiska platser (utrymmen för att praktisera demokrati) och demokratisering av platser (demokratiska relationer i produktionen av utrymmen). Det senare avser till exempel arkitektonisk produktion utifrån ett demokratiskt förhållningssätt, då man tar hänsyn till olika behov på en plats och motverkar således ojämlik fördelning av utrymmen. Hoskyns menar att den offentliga

sfären är ett politiskt utrymme för sociala relationer och att utrymmen därför fungerar som politiska strukturer av representation. Demokratiska utrymmen ska möjliggöra deltagande för såväl civilsamhälle som föreningsliv för vilka platser för autonoma obundna aktiviteter skapas (Hoskyns 2014 s. 1-14, 57-70).

Den borgerliga kulturen har kommit att dominera offentligheten i och med sin hegemoniska kultur. I och med detta har den borgerliga kulturen med grund i liberal demokrati och nyliberalism alltmer tagit utrymme i form av privat egendom. Detta medför att den offentliga sfären som är meningen att vara till för allmänheten minskar till förmån för privatpersoners intressen (Hoskyns 2014 s. 30-52).

Dessa idéer om den offentliga sfären och betydelsen av platsen applicerar jag på den rumsliga aspekten av Kulturkvarteret, inte minst i form av demokratisk mötesplats i kommunen. Habermas och Hoskyns tankar medför även kommentarer till de perspektiv på makt och representation som presenterats här ovan. Frågor som uppkommer är: Vilka befinner sig på Kulturkvarteret? Vilka utgör publiken? Vilka samhällsgrupper uteblir och varför?

Performativitet och representation

Judith Butler introducerar i *Notes Toward a Performative Theory of Assembly* (2015) begreppet performativitet. Med performativitet menar hon att kroppen genom sin närvaro på en plats utgör ett iscensättande av makt, då kroppen tar sig rätten att vara på platsen. Det är ett sätt att framträda sina rättigheter. Butler skriver att kroppar har en politisk agens genom att de tar fysisk plats (Butler 2015 s. 65). Fokus på den performativa betydelsen av kroppar och dess närvaro och politiska agens i offentligheten är på prekära grupper. På så vis blir inkludering av kroppar en fråga om tillgänglighet. För vissa prekära kroppar innebär iscensättandet av agens en risk i och med att det är sårbart för dem att vistas offentligt. Detta inkluderar bland annat rasifierade personer och andra som inte ingår i den samhälleliga normen. Kroppen har en relation till andra människor och det är mellan kroppar som det performativa utövandet sker.

Vidare menar Butler att kroppen kan ses som en emotionellt tänkande varelse. I det ligger en moralisk aspekt i och med att legitimering av kroppen innebär att man blir ett subjekt med agens (Butler 2015 s. 13-65). Genom att kroppen legitimeras blir det prekära livet även erkännbart. Det finns en förtryckande risk med att representera de

maktlösa, då det kan riskera att reproducera exkluderingen från demokratiska processer. Butler menar därför att det om möjligt är viktigt att individerna representerar sig själva (Butler 2014 s. 74-129).

Butlers teori om performativitet kopplar jag till begreppen mångfald och representation och hur det fördelas på Kulturkvarteret. Jag utgår ifrån vikten av att offentliga utrymmen består av individer med skilda bakgrunder och exempelvis socioekonomisk status. Det blir särskilt betydelsefullt i ett samhälle där dörrar stängs alltmer för prekära individer och grupper. Butlers teori används därför för att belysa det faktiska läget i fråga om representation och mångfald bland Kulturkvarterets besökare, inte bara *att* man värderar mångfald utan även *hur* man jobbar för att förbättra representationen på plats.

3.2 Material- och metodval

Redan under praktikperioden på Kulturkvarteret lanserade jag en önskan om att förankra mitt uppsatsarbete i de erfarenheter kring publikutveckling som jag fått under praktiken samt att följa upp detta under våren. Det var något som mina närmsta kontakter uppmuntrade mig till och för Kulturkvarterets del sågs som något positivt. Med detta som grund och en vetskap om att jag skulle ha tillträde till arbetsgruppens återkommande möten kunde jag i lugn och ro utveckla studiens syfte och frågeställningar.

För att närma mig mina forskningsfrågor har jag inledningsvis gjort två deltagande observationer under de workshop-tillfällen som Demokratigruppen haft under våren. Dessa har ägt rum 31 januari och 28 februari 2024. Jag har också gjort fyra intervjuer med representanter från arbetsgruppen som handlar om synen på publikutveckling och demokratiprojektet Mål 2025. Till mitt material hör även en diskursanalys av Örebro kommuns kulturpolitiska program som utgör grunden till Kulturkvarterets verksamhet. I detta avsnitt reflekterar jag över den metodologiska arbetsprocessen samt forskningsetiska aspekter i relation till de metoder jag använt mig av.

Valda metoder gör att jag får syn på diskursen kring, hur man tänker och talar om, publik och hur det i sin tur styr arbetet med och tankar kring publikutveckling. Deltagande observationer gör det möjligt att plocka upp övergripande teman och icke tillrättalagd empiri samt informell data från såväl uttalanden som fysiska

omständigheter; hur man rör sig, placeringar, rummet, reaktioner såsom skratt eller tystnad med mera. Intervjuerna ger mig en chans till fördjupning i frågor som är särskilt intressanta och relevanta för studiens syfte. Här kan svaren kontrolleras i större utsträckning.

Observationer och etnografiskt skrivande

Under de deltagande observationerna har jag använt en mall där jag arbetat i tre spalter som kategoriserar beskrivningar, tankar och känslor. Utifrån fältanteckningar i dessa tre spalter har jag i direkt anslutning till observationerna nedskrivit en så noggrann och sammanhängande berättelse som möjligt. Härvid har jag i synnerhet haft hjälp av John Van Maanen (2011) för att förhålla mig etiskt till personerna som deltog under workshop-tillfällena som jag observerade.

Exempelvis valde jag att under observationerna inte spela in uttalanden utan istället förankra observationerna i mina fältanteckningar där jag skrev ner upplevelsen och i viss mån direkta uttalanden från arbetsgruppen för att ändå kunna citera intressanta delar. De uttalanden som är nedtecknade går inte att spåra till någon individ, vilket gör deltagandet konfidentiellt. Genom att inte spela in workshoparna undvek jag att riskera att hämma personalens tal och ageranden, då det kan kännas olustigt att bli observerad och granskad.

Van Maanen skriver att verkligheten kan representeras på olika sätt och att bilden styrs av såväl observatören och den observerade som berättelsen och läsaren (Van Maanen 2011 Preface s. xiii-xx). Han identifierar tre olika stilar av etnografiska berättelser: realistisk, bekännande respektive impressionistisk stil. Till skillnad från en realistisk berättelse är forskarens tolkning inte lika slutet i en bekännande berättelse. Det handlar inte bara om att skriva om det man observerar, utan snarare om forskarens perspektiv och upplevelse (Van Maanen 2011 s. 51). Detta går hand i hand med Couldrys tankar om att man som forskare observerar sig själv genom upplevelsen av den miljö man befinner sig i (Couldry 2000 kapitel 1 s. 8). Genom att utgå ifrån sin roll i situationen styrs urvalet av de händelser och beskrivningar som den nedskrivna berättelsen innehåller. Det handlar till stor del om hur texten konstrueras och den personliga stilen. På så sätt normaliseras min roll som forskare i stället för att diskutera tolkningen som jag gör på plats (Van Maanen 2011 s. 73-78).

Van Maanen skriver också om forskarens situation i fältet. Förförståelsen av platsen och sammanhanget som observeras är ytterligare något som påverkar forskarens upplevelse (Van Maanen 2011 s. 5, 13). Det är min uppfattning att det är till min fördel att jag känner till och har en relation till Kulturkvarteret. Jag identifierar mig till viss del också med arbetsgruppen, eftersom jag deltagit i arbetet med publikutveckling under min tid som praktikant. Detta gör att jag förstår de utmaningar och tankar som dyker upp, vilket påverkar mina tolkningar av uttalanden och händelser. Jag kan förstå kontexten saker och ting sägs i, men det är också en utmaning att förmedla detta i berättelsen om det observerade.

Eftersom forskaren har sista ordet om hur materialet ska tolkas medför det ett ansvar gentemot såväl informanter som läsare, ett ansvar att medvetandegöra sin egen auktoritet i situationen (Van Maanen 2011 s. 51). Den största utmaningen är därför att balansera en empatisk inställning till arbetsgruppen utan att för den sakens skull censurera eller ändra uttalanden och händelser som kan göra att de framställs i dålig dager. Härvid vill jag återigen poängtera vikten av konfidentialitet av medverkande och en etisk hantering av det empiriska materialet. Fältarbete är en tolkande praktik, inte en observerande eller beskrivande, vilket Van Maanen understryker (Van Maanen 2011 s. 93). Vidare riskerar en alltför empatisk inställning att undergräva den tolkning och det kritiska förhållningssätt som ligger till grund för uppsatsen.

På grund av etiska skäl anser jag att en bekännande stil i berättandet om observationen är att föredra. Då får jag möjlighet att lägga fram mina strategiska val att berätta om specifika delar av observationen samtidigt som jag ges utrymme till en personlig stil och där jag som forskare får utrymme i texten. Att medvetandegöra mig själv och mina upplevelser för läsare gör att även jag kan få syn på perspektiv som inte är givna utan högst individuella utifrån mina referensramar (Van Maanen 2011 s. 74-91). Till viss del använder jag mig även av en impressionistisk stil då jag strävar efter att ge en närvarokänsla och möjlighet för läsaren att uppleva det som hände i realtid. Det ger också utrymme för ambivalenta tankar och känslor. Men eftersom jag även inkluderar analys i texten anser jag ändå att min stil går mer åt det bekännande hållet. Precis som Van Maanen skriver så är de olika stilarna som han identifierar inte fixerade utan kan samverka i berättelsen (Van Maanen 2011 s. 104-119, 126).

För mig har kulturvetenskaplig metodologi främst kommit att handla om att forskaren blir en del av studien såväl som deltagare i studien. Att min blick på andra inte kan göras utan en blick tillbaka på mig själv. Det är således på plats att nämna att

jag själv ingår i den hegemoni som jag förhåller mig kritisk till. Detta ska dock inte hindra mig från att analysera Kulturkvarteret med syfte att synliggöra maktförhållanden istället för att reproducera dem.

Intervjuer

Som underlag till studien har fyra stycken intervjuer genomförts med representanter från Kulturkvarteret och Örebro Konserthus, varav en intervju gjordes i samtal med två personer. Dessa ägde alla rum våren 2024 på Kulturkvarteret och Örebro Konserthus. Medverkande är Karin Beckman, verksamhetschef på Kulturkvarteret; Antoni Yammin, producent på Kulturkvarteret; Maja Edberg, verksamhetsutvecklare på Örebro Bibliotek; Emily Öjdemark, marknadschef på Örebro Konserthus och Jonas Bertilsson, kund- och biljettkoordinator på Örebro Konserthus. Då samtliga informanter har medgivit till medverkan med namn och gör intervjuerna i sin tjänst presenteras intervjuvaren med informantens namn. Då informanterna intervjuades utifrån sina olika roller och verksamheter skiljer sig intervjuguiderna något (se bilagor) men vissa frågor har i mån av relevans ställts till samtliga informanter. Ingen av informanterna fick i förväg läsa intervjufrågorna, detta för att möjliggöra spontana reflekterande svar och ge utrymme till följdfrågor.

I likhet med Van Maanen menar Anna Sofia Lundgren (2013) att forskarens position påverkar tolkningen. Det finns olika risker både med att studera inifrån och utifrån en kultur, antingen att signaler missuppfattas eller att man tar saker och ting för givna. Vår identitet består som nämnts av positioner och egenskaper som vi identifierar oss med. Lundgren utgår ifrån intervjumetoden när hon skriver att informantens bekännelse utgör en risk då intervjuaren är en auktoritet som utövar makt över informanten genom att ”döma” det som hen bekänner (Lundgren 2013 s. 668-675).

Martyn Hammersley skriver i sin artikel ”On the ethics of interviewing for discourse analysis” (2013) om informanternas förväntan på intervjuarens mål att se berättelsen som en del av en större kultur. Inte minst inom kulturstudietraditionen finns det ett glapp mellan informantens förväntan och den faktiska användningen av data från intervjun på grund av att forskaren har en kritisk blick på informantens berättelse (Hammersley 2013 s. 529-538). Detta medför frågor kring etiska ställningstaganden i relation till informantens samtycke och medvetenhet om studiens syfte. Stephanie Taylor (2013) håller med Hammersley men menar samtidigt att informantens förståelse

för hur data kommer analyseras inte är något nytt eller specifikt för kulturstudier, då analysen av data kan fokusera på mängder av teman (Taylor 2013 s. 542-547). Detta gör att relationen mellan forskare och informant inte behöver vara så komplicerad som Hammersley beskriver .

I denna diskussion identifieras dilemman som finns vid en intervju med inriktning på diskursanalys. Information om att det är diskursen i informantens berättelse som forskaren vill åt kan leda till att informanten medvetet ändrar svar utifrån vad den tror att forskaren vill ha eller för att framställa sig själv på ett visst sätt (Hammersley 2013 s. 529-538). Jag har därför varit tydlig med att uppsatsen skrivits inom en kulturvetenskaplig tradition med fokus på diskurs men inte mer än nödvändigt betonat den kritiska aspekten. Detta har dock framkommit genom mina intervjufrågor.

Vidare menar Taylor att informanten är utvald inte på grund av sin individualitet utan som representant för studieobjektet, vilket medför att ansvaret gentemot informanten som individ inte överstiger det ansvar som forskaren har utifrån en grundläggande forskningsetik. Detta stämmer överens med min egen studie, då medverkande är representanter för den verksamhet som de arbetar inom, inte privata individer.

Genom att vända på problemet och se forskaren som en del av den kontext som studeras framkommer att forskaren påverkar studiens utfall i åtminstone lika hög grad som informantens medverkan (Taylor 2013 s. 542-547). Jag vill därför återigen understryka att min egen roll och position i relation till studien och mina informanter i högsta grad påverkar studiens riktning. Lundgren använder Foucaults definition av makt då hon skriver att makt inte är något som ett subjekt innehar och medvetet använder utan snarare är något som ständigt utövas i relation till andra subjekt och positioner (Lundgren 2013 s. 675). Alltså är makt och påverkan inget som går att undvika i vetenskapliga metoder, men etiska aspekter bör inte desto mindre övervägas.

Modell för diskursanalys

Som komplement till mina etnografiska metoder inkluderar jag en diskursanalys av Örebro kommuns policydokument *Kulturpolitiskt program* (2018) som Kulturkvarterets verksamhet och Mål 2025 grundar sig i. Denna textanalys utgör en bakgrund till såväl publikutvecklingsarbetet, synen på kultur och publik samt verksamhetens förhållningsregler. Därför inkluderas diskursanalysen separat innan observationerna och

intervjuerna tillsammans med analysen presenteras (se avsnitt 4). Diskursanalysen gör också att studien får en utpräglad kritisk profil, då den inte endast stödjer sig på traditionellt sociologiska och etnologiska metoder. Diskursbegreppet är relevant även för mitt material i form av observationer och intervjuer. För diskursanalysen använder jag mig av perspektiv från såväl Ernesto Laclau & Chantal Mouffe (2008) som Michel Foucault (2002) och Carol Bacchi (2016).

En diskurs handlar om ramar för begriplighet och utgör ett sanningsanspråk, vilket har förklarats tydligare i avsnitt 1.1 om kritisk teori. En teoretiker som utvecklat en modell för diskursanalys är Bacchi som skriver om diskurser som tystnader och det som finns mellan raderna i tal om logiker. Eftersom saker inte är givna utan gjorda inryms det i diskurser en politisk dimension. Syftet med politisk styrning kan sägas vara att komma med lösningar till upplevda yttre problem. Men eftersom problem skapas diskursivt innebär det att politisk styrning således är en problemproducerande praktik, vilket underkastar uppfattningen om problem som yttre omständigheter (Bacchi 2016 s. 14).

Modellen för diskursanalys kallar Bacchi för "What's the problem represented to be?" (WPR). Med hennes modell undersöks vad det är för rationalitet som kommer till uttryck och vilka problem som lösningarna utgår ifrån. Det är en form av spekulerande analys som erbjuder alternativa diskurser till de tankesätt som läsaren tänks acceptera som självklara. Den här modellen öppnar upp för kritik av och reflektioner om styrningen i fråga och dess förmodade effekter samt avslöjar på så vis begränsningar av lösningarna som presenteras utifrån antaganden. Ett mål för diskursanalysen blir alltså att avtäckta den politiska dimensionen i problemskapandet. Det är alltså inte primärt objektet i sig som är föremål för analys utan snarare de underliggande logikerna (Bacchi 2016 s. 13f).

Bacchis teoretiska verktygslåda används med fördel vid analys av policydokument och andra bearbetade texter av ordningsupprätthållande organisationer. Hennes modell passar därför bra för min diskursanalys av Örebro kommuns kulturprogram. Den kritiska uppgiften är utifrån detta att rekonstruera problematiseringarna som utgör riktlinjer för det praktiska arbetet (Bacchi 2016 s. 18). I detta fall avser det det praktiska arbetet med publikutveckling som görs med grund i verksamhetens politiska uppdrag. De tre stöttepelare som bär upp WPR-modellens utförande är identifiering, rekonstruering och ifrågasättande av diskursen. Modellen består utav sju frågor som besvaras i syfte att avtäckta problemproduktionens

underliggande antaganden. Mer om dessa frågor och tillvägagångssättet för Bacchis modell för diskursanalys avhandlas i avsnitt 4 tillägnat Örebro kommuns kulturprogram.

4 Kulturkvarterets politiska förutsättningar

När jag nu har lagt en teoretisk och metodologisk grund till uppsatsen påbörjas härvid analysen av materialet. För att förstå den kulturpolitiska kontext inom vilken Kulturkvarteret befinner sig ger jag därför en bakgrund till verksamheten i form av en diskursanalys av Örebro kommuns kulturpolitiska program (Kultur- och fritidsnämnden 2018).

4.1 Ett mångfaldspositivt kulturprogram

Örebro kommuns kulturpolitiska program består av policy, strategi och riktlinjer för det offentliga arbetet inom kulturområdet. Det är ett 22 sidor långt dokument som ligger till grund för konkreta handlingsplaner för berörda verksamheter och går att hitta på Örebro kommuns hemsida (s. 14). I kulturprogrammet definieras kultur och vad kulturpolitiken ska ha för effekter. Exempelvis står det att ”Kulturpolitiken är Örebro kommuns medel för att arbeta strategiskt och hållbart med de kulturella resurserna så att de gynnar samhällsutvecklingen” (s. 3). Det står även att ”Kulturen och dess olika uttryck spelar en central roll för såväl individens som hela samhällets utveckling” (s. 5).

Utöver att definiera kulturens roll nämns det att ”Kultur är en mänsklig rättighet för alla. Den ska därför vara tillgänglig för alla kommuninvånare oberoende av vilka de är, var de bor och vilken ekonomi de har” (s. 5). Kulturen ska också vara ”oberoende och mångfacetterad” (s. 13). Härvid påvisas den demokratiska potential som kulturen har. Att värna om demokratin är viktigt inte minst för kunskapen i samhället, vilket medför ett ideal om medborgare såväl som publiken som tänkande och sökande individer. Det handlar exempelvis om att se kulturen som en kraft för yttrandefrihet, vilket samspelar med nationella och regionala värden. Detta syns bland annat genom att Örebro kommun och svenska staten i längden styrs av FN:s globala mål som gör att kulturprogrammet präglas av ”en humanistisk människosyn som framhäver den enskilda människans värde och utvecklingsmöjligheter i livet” (s. 6). Utifrån dessa värden har kommunen därför som mål att bland annat stärka demokratin i lokalsamhället, stärka demokratiska värderingar och bidra till det ”demokratiska samhällets utveckling genom kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” (s. 13).

Ett sätt att uppnå detta är att inkludera kulturen i stadsplaneringsprocessen och ”skapa nya demokratiska arenor och kulturella mötesplatser mellan olika intressegrupper och åsiktsriktningar i samhället”. Dessa platser ska finnas nära människor såväl i staden som på landsbygden (s. 17). Detta resonemang stämmer överens med den data om kulturvanor som finns, då ett hinder för deltagande i kulturlivet är det geografiska avståndet (Myndigheten för kulturanalys 2023 s. 10). Man medger också att det finns en rad etablerade exempel på mötesplatser i kommunen samt att mötesplatser kan uppstå spontant på vilken plats som helst.

Kommuninvånarens deltagande i kulturlivet och eget skapande samt stöd till civilsamhälle och föreningsliv är också delar av programmet. Om föreningslivet och studieförbunden skriver man att de ”har en grundläggande betydelse genom att erbjuda olika former för deltagande och därigenom stärka människors kreativitet och möjligheter att skapa själva”. När det gäller civilsamhälle och föreningsliv ska det dock finnas en samhällsnytta för att det ska finnas behörighet för kommunal finansiering (s. 12). Detta visar på ytterligare en diskurs om kultur som främjare för andra samhällsområden och inte dess egenvärde.

Även mångfald är en viktig del av kulturens mervärde, då man skriver att ”Kultur kan beskrivas som det kitt som håller ihop ett samhälle som präglas av människors olikheter, mångfald och mångkultur. Kulturen är ett effektivt verktyg för samhällets ambitioner när det gäller inkludering och integration”. Man menar också att det är en ”identitetsmarkör som visar på sammanhang för individen” (s. 10). Fokus ligger på kulturen som främjare för mötesplatser som ska präglas av en inkluderande mångfald. Detta ligger helt i linje med Kulturkvarterets uppdrag och vision som kulturaktör i staden. Förhoppningen är att kulturaktiviteter ska minska segregation och utanförskap, inte minst genom språkinläring (s. 10). Ett kritiskt perspektiv på detta är att kulturen i många fall förstärker segregation genom att exkludera flera samhällsgrupper, då det finns en rad normer och trösklar som hindrar personer med låg kulturell kompetens från att delta.

Mot slutet av kulturprogrammet beskrivs berörda kulturinstitutioner i Örebro kommun. Som bakgrund till kulturprogrammet nämns det pågående arbetet med Kulturkvarteret (s. 5), vilket betyder att organisationen spelar en betydande roll för kulturlivet i Örebro och kommunens position som kultur- och samhällsfrämjare. Man menar ”Att de olika kulturinstitutionerna arbetar i en bred samverkan med andra kulturutövare och civilsamhället har även det stor betydelse för att utveckla kulturlivet i

Örebro kommun och i hela länet” (s. 18). Men i arbetsgruppen på Kulturkvarteret ingår inte kulturskapare utan istället tjänstemän och ledare för verksamheterna.

4.2 Kulturen som ett samhällsfrämjande verktyg

Även om kulturens egenvärde berörs i texten genom idén ”Därför har kulturen ett egenvärde i betydelsen av att tydliggöra människans liv som något mer och djupare än den materiella livsdimensionen” (s. 6) visar min analys att det finns en diskurs om kultur som ett medel för andra samhällsbärande funktioner genom att hänvisa till nyckelbegrepp som utveckling och integration. Man menar att det finns en närliggande relation mellan kulturpolitik och näringspolitik utifrån att ”värdena av estetiska aspekter och upplevelser är viktiga för samhällsekonomin” (s. 8). Här blir det tydligt att det är samhällsekonomin som helhet som är den viktiga aspekten och som kulturen förväntas tjäna och inte tvärtom, vilket hade kunnat vara fallet.

Hur kulturen blir värdefull för andra samhällsfunktioner exemplifieras under rubriken ”Kultur för mångfald”, vilket blir tydligt i följande stycke: ”Genom kommunens kulturaktiviteter finns ett strategiskt verktyg som kan motverka segregation och utanförskap och dessutom vara en del av integrationsprocessen, inte minst när det gäller språkinlärning.” (s. 10). Härvid poängteras kulturens betydelse för integration i samhället. Men vem och vad är det som ska integreras? Rättigheten att ha tillgång till kultur för den invandrade befolkningen verkar avse den kultur som kan hjälpa dem att integreras i samhället. Det vill säga den etniskt svenska kultur som redan finns i Örebro. Vidare menar man att kultur som sker inom civilsamhälle och föreningsliv har ett värde och att Örebro ska ”verka för att kommunens kulturföreningsbidrag ses som en samhällsnytta och finansieras därefter” (s. 12), alltså betonas även här samhällsnyttan som ett kriterium för offentlig finansiering och inte kulturens egenvärde.

Ett annat begrepp som definieras och som hör ihop med textens fokus på integration är mångfald, som först och främst associerar till etnisk mångfald. Mångfald handlar om många fler saker såsom genus, sexualitet, ålder, politisk åskådning och ekonomisk bakgrund. Dessa aspekter av mångfald anges endast i förbifart i texten då mångfalden av människor från olika etniska bakgrunder syftar till den effekt som kulturen har på integration i samhället. Det är en mångfald av människor med olika etniska bakgrunder, inte en mångfald av kulturella uttryck, som avses. På så sätt blir det

ett tal om invandraren som ett problem som behöver integrering genom att ta del av svensk kultur.

Vidare ses invandraren som ett problem som kulturen har till uppgift att lösa. Talet om mångfald har till synes ett demokratiskt värde. Men snarare än att se olika etniska och kulturella bakgrunder som en tillgång som berikar kulturlivet i samhället ses de som motsättningar som behöver överbryggas. Detta normaliseras genom hur man talar om kultur, mångfald och integration, vilket spär på idén om kultur som ett verktyg för att uppnå andra politiska mål som man ser som viktigare och undergräver därför kulturens egenvärde.

4.3 Kritiska perspektiv på kulturprogrammet

Om kulturarv står det i kulturprogrammet att det är ”ett brett begrepp för de kulturella uttryck som går i arv från generation till generation. Det innefattar både materiella uttryck, som byggnader och platser, och immateriella uttryck som traditioner, berättelser, människors sätt att relatera till varandra och själva platsens historia” (s. 7). Kulturarv handlar om att bevara traditioner som en del av kultur som mänskligt beteende. Men vilka ingår i folket och vilkas traditioner avses? Platsen benämns som en viktig del inom detta men idag finns på platserna i och runt om Örebro en mängd människor med olika kulturer och traditioner. Inte endast de som nämns i kulturprogrammet så som människor uppvuxna i gruv- och hyttsamhället, vilket utgör Örebros geografiska kulturarv.

Utifrån Bacchis modell av diskursanalys utpekar kulturprogrammet invandring, segregering och icke-assimilering som ett problem. Omvänt kan utifrån Bacchis modell även en diskurs om kultur utrönas. Härvid utgörs talet om kultur av de samhällsnyttor som kulturen kan medföra. ”I flera bostadsområden finns en tydlig tendens till segregation” (s. 10). Detta bygger på antaganden om att invandring och mångkulturalism i grunden är dåligt, vilket påvisas i sättet att se på de utmaningar som segregation medför.

Ett flertal oartikulerade antaganden gör det möjligt att beskriva problemet så, inte minst tal om en flyktingkris som har pågått i svensk politik under flera år samt tal om gängkriminalitet i de svenska förorterna som till hög grad består av utlandsfödda. Enligt Bacchi är diskursanalysens ärende att synliggöra och kritisera hur problem hanteras och styrs (Bacchi 2016 s. 16). Då invandring ses som ett problem ämnar man

åtgärda detta i form av integration genom kultur. Det är denna rationalitet som min diskursanalys synliggör i kulturprogrammet.

Denna rationalitet skulle kunna utmanas genom att betrakta mångfald och mångkulturalism som något positivt för samhället och demokratin. Att ta del av andra människors kultur kan också ses som positivt för etniska svenskar och att anpassning inte endast gäller utlandsfödda. Genom att synliggöra diskursen kring kulturbegreppet framträder genom Bacchis analysmodell en alternativ diskurs om kulturen som ett värde för människan som kulturell och estetisk varelse. Det är något som inte berörs särskilt mycket i Örebro kommuns kulturprogram. Kulturprogrammet synliggör istället diskursen om publik som integrerade och engagerade medborgare, vilket besvarar frågeställningen om vilken diskurs om publik som finns. Vidare påvisas den politiska bilden av Kulturkvarterets demokratiska och samhällsfrämjande funktion, vilket ger en bakgrund till Kulturkvarterets arbete med publikutveckling utifrån demokratiska mål och värden.

5 En plats för alla

Som Örebro kommuns kulturpolitiska program visar har Kulturkvarteret ett demokratiskt uppdrag. I följande avsnitt undersöker jag hur uppdraget tolkas och angrips av personal på Kulturkvarteret. Därför presenteras här mina deltagande observationer och intervjuer utifrån tematiska kategoriseringar. Observationerna och informanternas intervjusvar är alltså blandade för att representera gemensamma tankegångar snarare än en kronologi.

5.1 Mål 2025: att spegla Örebro kommuns demografi

Med anledning av Kulturkvarterets öppnande och det demokratiska uppdraget som styr de olika verksamheterna som rymts i huset arbetar Kulturkvarteret med projektet Mål 2025. Avsikten med projektet är att det ska leda till att Kulturkvarterets besökare ska spegla Örebro kommuns demografi. Målet ska uppnås genom att kartlägga besökarna och att arbeta uppsökande gentemot de grupper som i dagsläget inte besöker Kulturkvarteret.

Vid en första anblick av den gästande ledaren för publikutvecklingsarbetet på Kulturkvarteret, Niels Righolt, ratades formuleringen i Kulturkvarterets vision. Han ansåg att visionen att huset ska vara “en inkluderande mötesplats för alla” var “för fluffigt”. Detta berättar Karin Beckman, verksamhetschef på Kulturkvarteret, för mig i en intervju. I följande citat berättar Karin vidare om bakgrunden till och utvecklingen av verksamhetens vision att vara en inkluderande plats för alla.

Karin

Det var faktiskt vi två [Karin, verksamhetschef och Jesper, producent] i samtal som såhär “hur kan man tänka kring det där med alla?”. Och så kom vi på att om man har ett genomsnitt av befolkningen, då borde det ju också kunna kallas för alla. Så det var så det föddes, i en provokation om att det inte skulle gå helt enkelt.

Mål 2025 handlar alltså helt enkelt om att besökarna ska representera demografin i form av ett genomsnitt, snarare än att varenda invånare i kommunen ska besöka Kulturkvarteret, vilket man menar skulle vara ett ouppnåeligt mål.

För att uppnå visionen i Mål 2025 har man tillsatt arbetsgruppen Demokratigruppen som jobbar med projektet utifrån syftet att Kulturkvarterets besökare ska spegla demografin i Örebro kommun. För att kunna föra statistik och utvärdera

representation bland besökare kartlägger man besökarnas bakgrund. Insamling av data om besökarna sker i form av enkäter som dagligen delas ut i entrén på de enskilda verksamheterna under en viss period. Kartläggningen av besökarna görs utifrån ett antal parametrar om deras bakgrund så som anledning till besök, ålder, kön och postnummer.

Genom att vistas i byggnaden och på de tillställningar som arrangeras i Kulturkvarteret har man som personal en uppfattning om vilka som besöker dem och vilka som inte besöker dem. Det finns alltså en tes om vilka grupper som kommer till Kulturkvarteret och vilka som uteblir. Med kartläggningen vill man fastställa statistik över besökarna för att kunna anpassa verksamheten och jobba mer riktat mot de målgrupper som är underrepresenterade. Genom kartläggningen ska effekter av projektet kunna mätas över tid. Kortsiktigt handlar det om att kartlägga besöksgrupper. Långsiktiga effektmål av att mångfalden bland besökarna ökar är att demokratisera platsen och tillgången till samt utbudet av kultur.

Resultatet från första mätperioden visar att kulturvanor och vanan att besöka Kulturkvarteret i stort stämmer överens med nationella tendenser, också över tid. Det vill säga att kvinnor tar del av besöksaktiviteter i högre grad än män samt att sannolikheten för att besöka Kulturkvarteret är högre ju närmare man har geografiskt (Myndigheten för kulturanalys 2023 s. 10). Att ha barn med sig vid besöket är ett positivt samband, då kvinnor i medelåldern är överrepresenterade. Socioekonomisk status spelar också stor roll för kulturvanor, där utbildning pekas ut som den enskilt mest betydelsefulla faktorn. Alltså ju högre utbildning desto mer deltar man i kulturlivet när det gäller besöksaktiviteter. Socioekonomisk status är något som man i dagsläget inte kan utläsa från data om besökare men antaganden kan göras utifrån områden med olika status i Örebro.

Utöver att kartlägga besökarna har Demokratigruppen under 2023 och 2024 tillsammans arbetat i ett antal workshops om publikutveckling. Gruppen består av cirka 16 medarbetare. Medverkande är bland annat verksamhetschefer, producenter, kommunikatörer, verksamhetsutvecklare och konstpedagoger från respektive verksamhet. Workshoparna leds av Niels Righolt i egenskap av medlem i ADESTE+, en organisation som arbetar med att ”utveckla ett processuellt och metodiskt förhållningssätt till organisationsförändringar i 'publikfokuserade' organisationer” (ADESTE+ hemsida).

5.2 Publik, besökare och deltagare

Under den första workshopen som jag observerar befinner vi oss i Volymen, Kulturkvarterets multiscen tillika husets största lokal med sittplats för 250 åskådare eller 600 stående. För bara ett par veckor sedan huserade lokalen en utställning med temat åldrande. Rummet har dagen till ära möblerats med gruppbord som placerats framför ett podium där ledaren för workshopen, Niels Righolt, som är hitkommen från Helsingborg, ska gå igenom metoder för publikutveckling. Gradängen, en vikbar läktare, är utfälld, vilket gör att lokalen känns mer utfylld de 15 personer som deltar i dagens workshop till trots. Lokalen tillsammans med den stora nedfällda projektorduken ger en känsla av storslagenhet.

Även om språk och benämningar inte verkar vara av särskilt stor vikt inom organisationen säger det ändå något om målbilden och den verksamhet som bedrivs på Kulturkvarteret. Därmed säger det också något om bilden och förståelsen av de människor som nyttjar de tjänster som verksamheten erbjuder. Inom personalgruppen Driften, som har hand om husets övergripande verksamhet och programpunkter, är ordet besökare mer relevant för att benämna de människor som verksamheten attraherar. Detta beskriver informanten Karin i kommande intervju svar.

Karin

Niels pratar ju väldigt mycket om publikutveckling. Men här kanske vi skulle översätta det till besöksutveckling. För det är ju så många olika delar, publik är ju en väldigt liten del av vår verksamhet egentligen [...] Man vill ju ändå att det ska uppmuntra till att vara delaktig själv, att inte bara vara någon som konsumerar utan att vara någon som kan få möjligheten att få göra kultur [...] Och det ser ju olika ut, på Kulturskolan är man här och spelar teater varje vecka, då är man ju inte publik, då är man ju i allra högsta grad en deltagare.

Besökare är på Kulturkvarteret alltså en bredare benämning som också innefattar en deltagande aspekt. Härvid kommer intervjun in på en aspekt av publikutveckling som används som ledord för att tillgängliggöra och demokratisera verksamheten.

Kommuninvånarens deltagande i kulturlivet och eget skapande är också en del av Örebro kommuns kulturpolitiska program. Publik och besökare är två närliggande begrepp men innebär ändå särskilda saker. Ordet besökare har konnotationer till en mer passiv individ som fysiskt befinner sig på platsen. Ordet publik har kommit att handla om en mer kvalitativ upplevelse för individen (Maitland 2018 s. 15ff). Deltagande är en central del inom publikutveckling då påverkan och medverkan från besökare anses vara fördelaktig. Hadley menar att det inom publikutveckling som arbetsmetod finns ett ideal om att

“publiken inte ska vara passiva betraktare utan snarare medverka och beröras av konsten” (Hadley 2021 s. 61f).

På biblioteket som samtidigt har en specifik verksamhet men som också sysslar med verksamhet som inte direkt berör litteratur har ett inarbetat språk kring besökarna, något som blir tydligt i följande intervju svar från Maja Edberg, bibliotekarie på Örebro Bibliotek:

Maja

Men vi har ju också massor med besökare som inte alls går på ett evenemang, de är ju inte en publik. De kanske inte ens har ett lånekonto, men de kanske ändå är här varje dag och läser tidningen så att vi har ju väldigt många olika typer av besökare. Det kan ju också vara typ enbart digitala besökare som bara lyssnar på ljudböcker i vår app. Som nästan aldrig fysiskt kommer hit. För oss är det också en typ av låntagare eller besökare.

Identifikationen av besökarnas vitt skilda ärenden som kan vara såväl digitala som fysiska medför att man på biblioteket använder olika benämningar beroende på syftet för besökaren. Det är något som tyder på att man inte styrs av en önskan om vad besökaren gör på biblioteket eller hur en besökare upplever verksamheten utan att se till vad de faktiskt gör och de olika sätt att nyttja biblioteket på. En besökare kan också gå ut och in i olika roller. Under ett besök eller ett nyttjande av tjänster kan man vara såväl låntagare som publik och deltagare, som Maja berättar.

Överlag verkar det finnas ett gemensamt språk kring besökare eller publik på Kulturkvarteret. Något som inte berörs är dock återigen de besökare som mestadels befinner sig i husets offentliga utrymmen utan att nyttja direkt kulturella erbjudanden. Jag talar bland annat om de människor som inte sällan är socialt utsatta och som nyttjar basala faciliteter såsom toaletter, sittplatser och kontaktuttag. Dessa ingår också i kategorin “alla” och är onekligen besökare som verksamheten också vill finnas till för, inte minst då husets vision utifrån det kulturpolitiska uppdraget är att vara en inkluderande plats för alla. Det inkluderar även till synes enkla saker som toalettbesök eller att värma sig för en stund, vilket också erkänns som legitima besök för Karin.

Karin

Sedan så finns det ju från kommunstyrelsen vissa mål för varje år som ska vara uppfyllda som handlar om det stora arbetet i hela Örebro kommun. Så här “ja, hur kan du bidra till ett tryggare samhälle?”. Och där kan ju jag sticka in med att “ja, men vi är en av få platser som kanske har offentliga toaletter, vi jobbar med ett systematiskt trygghetsarbete, här är alla välkomna”. Så det är liksom på den vägen som min verksamhet får haka i andra mål i kommunen i stort.

Detta att vara en demokratisk mötesplats återfinns i Örebro kommuns kulturpolitiska program som anger syftet att “skapa nya demokratiska arenor och kulturella mötesplatser

mellan olika intressegrupper och åsiktsriktningar i samhället” (2018 s. 17). Förvisso nämns härvid kulturella mötesplatser men då kulturen ofta bär ett demokratiskt ansvar utgörs verksamheten av mer än rent kulturella tjänster. Detta stämmer överens med Habermas idé att offentligheten fungerar som ett socialt utrymme där allmän opinion bildas.

Även Hoskyns teori om demokratiska platser, där det finns möjlighet att praktisera sin demokratiska rättighet, är av relevans. Kulturens demokratiska potential som mötesplats för “fri åsiktsbildning” är något som även tas upp i Örebro kommuns kulturpolitiska program. Ur ett demokratiskt perspektiv handlar det alltså lika mycket om att möjliggöra för människor att mötas och att finnas på samma plats, antingen direkt eller indirekt. Mötesplatsen i sig kan fostra ett kulturellt intresse på plats, menar Jonas Bertilsson, kund- och biljettkoordinator på Örebro Konserthus.

Jonas

Det handlar just om att skapa en trygg plats och en gemenskap och det kan du göra som musikintresserad eller som sportintresserad eller skapa ett intresse helt enkelt och mötas i det intresset.

Vad Jonas menar är att det är genom mötet, eller intresset om man så vill, som demokratin uppstår. Detta oavsett vad mötet handlar om, må det vara kultur eller andra typer av intressen. Laclau & Mouffe kallar dessa former av möten agonistisk pluralism, då vi genom att mötas över identitetsgränser utövar demokrati. Frågan om vad man vill att en besökare ska få ut av ett besök på Kulturkvarteret besvaras på följande sätt:

Karin

... att man kommer in med en tanke om vad det är och så kommer man ut och så har man fått någonting mer än vad man tänkte när man gick in [skratt]. Det skulle jag vilja säga är optimalt att man märker att “oj, jag skulle låna en bok men nu fick jag också en jazzkonsert på entréhallen här som jag inte hade räknat med”. Men eftersom det är så mycket som händer i huset så tänker jag också att jag vill inte heller att det ska kännas kravfyllt att jag måste uppleva någonting utan att bara gå in och hänga eller sitta och jobba i biblioteket “för jag har ett eget företag och jag sitter och fakturerar” eller vad det nu är liksom.

Härvid kommer publikutveckling att handla om att inte bara utveckla publiken i form av fler besöksgrupper utan också att utveckla individerna i publiken så att de tillskansar sig nya kulturupplevelser- och erfarenheter. Maitland uttrycker det ”Och ’utveckling’ låter förstå att folk behöver utvecklas på grund av att någon annan har bestämt att de inte förstår eller uppskattar kultur tillräckligt mycket” (2018 s. 17). Denna idé finns också hos Hadley även om fokus ligger vid att möjliggöra för besökare att uppleva kultur, alltså kvantitativt, snarare än den kvalitativa upplevelsen (Hadley 2021 s. 234). Det finns alltså

en medvetenhet och tanke om att besökare kan ha en rad betydelser men vikt läggs inte vid anledningen till besöket. Jag finner därför ovan intervjusvar särskilt intressant utifrån att man som kulturverksamhet har en förhoppning om att besökaren ska uppleva något av all den kultur som finns att hitta i huset samtidigt som det uttrycker att det är gott nog att nyttja husets faciliteter på det sätt man finner sig i behov av. En inkluderande mötesplats för alla, helt enkelt.

Att tillgängliggöra platsen så att den framstår som en öppen och välkomnande mötesplats är av vikt för att få en mångfald av människor att komma dit. Detta menar Emily Öjdemark, marknadschef på Örebro Konserthuset, i nedan intervjusvar, där tillgänglighet i sig fostrar ett potentiellt kulturintresse och nya upplevelser.

Emily

... då såg vi också att många tyckte att Konserthuset var stängt, otillgängligt. Och det förstår jag för vi har öppett två timmar innan kvällskonserter och när det är evenemang. Så en reaktion på det så har vi infört öppna repetitioner. Och kan man tack vare det vara beredda utifrån att inte ha lyssnat på klassisk musik live till att ha gjort det ... även om man inte blir såld på liksom hela den klassiska repertoaren direkt så har man ändå en kontaktpunkt.

Att verksamheterna i många fall upplevs som stängda och otillgängliga är inte en främmande tanke. Under den andra workshopen som jag deltog i befinner vi oss i Samklangen, en musiksall med stora fönster som vetter ut mot staden. Det är symboliskt att vi befinner oss här ovan staden och blickar ut över den stad och de medborgare som vi jobbar för. Vi ser dem, men de ser inte oss och det vi håller på med här bakom lykta dörrar. Verksamheten är på sätt och vis stängd för allmänheten. Att personalen som arbetar med publikutveckling på Kulturkvarteret besitter en makt är tydligt. Makten är given utifrån de grundantaganden som görs om samhället och i längden publiken på Kulturkvarteret. Makten i sig behöver inte utgöra ett problem, den har kommit att få negativa konnotationer, men på vilka sätt och grunder maktutövandet sker är inte alltid tydligt.

Under observationen hör jag att talet, det vill säga diskursen, om publiken finns där. Ett problem beskrivs av personalen, men inte vad problemet är. Alltså, det talas om att det *är* ett problem att besökarna inte representerar demografin i fråga om exempelvis etnisk bakgrund, men inte *varför*. Det är kanske underförstått, de som deltar är ju alla med i det som kallas Demokratigruppen, så rimligtvis bör problemet vara ett ärende för demokratin. Att det inte framkommer vad problemet utgörs av är möjligt på grund av den diskursiva ordning som råder. Det i sin tur möjliggörs av den övergripande hegemoni, alltså de samhälleliga normer, som styr. Att tala om att bristen på mångfald i

detta fall är ett problem, men inte varför, utgör en diskursiv makt. Denna makt utövas inte bara på Kulturkvarteret utan syns i allra högsta grad i hur man beskriver mångfald i Örebro kommuns kulturprogram, som ju utgör grunden till Kulturkvarterets verksamhet och dess handlingsplaner.

5.3 Kärnbesökare och icke-besökare

Under en av workshoparna presenteras de "personas" som de olika enheterna har fått i uppgift att utveckla. Driften är först ut att berätta om sina personas som heter Malin, Thomas och Göran. Malin representerar ett publiksegment av småbarnsmammor som bor i en villaförort och är kulturintresserad men har svårt för att ta sig tid till att gå på kulturaktiviteter utan barnen. Thomas skulle lika gärna kunna vara Malins partner, då han bor i ett liknande villaområde och liksom Malin är högtbildad. Han identifierar sig inte som särskilt intresserad av kultur men tar för sig vissa kulturaktiviteter då och då. Göran är en av stammisarna på Kulturkvarteret, den besökare som kallas "tidningsgubben". Han bor centralt i Örebro och besöker huset dagligen, främst för att läsa dagens tidning. Han håller sig på sin kant men uppskattar sporadisk kontakt med personal och andra besökare.

Under presentationen av dessa personas kommer ett antal reaktioner från övriga deltagare. Exempelvis reflektioner kring hur man lockar besökaren Thomas till Kulturkvarteret och en av personalen säger "Boka Springsteen", då detta nämns som en av artisterna som Thomas gillar och har sett live tidigare. Skratten haglar bland resten av personalen. Ett uttryck för organisationens begränsningar kring innehåll och budget.

Reaktioner på tidningsgubben Göran kommer också, då flera bland personalen ser honom dagligen. Det är lätt att göra sig lustig över honom, som lojalt varje dag besöker huset men aldrig gör något annat än att läsa tidningen. En av personalen reflekterar över att hon tror att det i huvudsak inte handlar om tidningen, som han hade kunnat läsa hemma om han hade prenumeration, utan mer om sammanhanget och rutinen. En känsla av samhörighet och identitet. Jag tänker då på berättelsen om en specifik besökare som brukar möblera om fåtöljerna enligt eget tycke och sedan ändra om igen innan han går hem. Besökaren Malin diskuteras inte, kanske för att personalen som i huvudsak består av kvinnor i medelåldern identifierar sig med henne.

De olika verksamheterna är nu på väg att genom data få en bild av sina besökare. Vad de parametrar som mäts i enkätundersökningen säger om mer djupliggande motiv

hos besökare återstår dock att se. Personalen har i alla fall många tankar om sina besökares behov, exempelvis när det kommer till trösklar i form av tidpunkter och ekonomiska förutsättningar. ”Vad måste vi göra för att få dem att komma? Ja, är det att subventionera bussbiljetter kanske”, som en av personalen säger. Härvid identifieras hinder för potentiell publik som stämmer överens med nationell statistik om publik, då geografisk närhet är en viktig faktor.

Ytterligare en personal menar att ”Det är inte så svårt egentligen, det krävs bara en DJ och drinkar”. Detta uttalande kommer efter att en personal berättat att hen frågat en bror om vad som skulle få honom och hans kompisar att besöka Kulturkvarteret. Hen menar att själva aktiviteten inte spelar så stor roll. Det centrala är istället det som “är omkring” aktiviteten, alltså bra musik och alkohol att avnjuta under tiden. Jag uppfattar här en frustration över att publiken till synes är okomplicerad men att det ändå är svårförståeligt varför och att besöken uteblir hos vissa grupper.

För att angripa gruppen icke-besökare identifierar Kawashima olika typer av publikutveckling. Hon särskiljer mellan produktpassad och målgruppsanpassad publikutveckling, varav den senare är vad som krävs för att på riktigt nå nya grupper och att demokratisera kulturen, som såväl Hadley och Hoskyns skriver om. Utifrån ett demokratiskt perspektiv, skriver Kawashima, är den produktpassade modellen inom publikutveckling otillräcklig för att uppnå social inkludering då den tenderar att förstärka den dominerande borgerliga kulturen istället för att anpassa programinnehåll efter de underrepresenterade grupperna som man vill nå (Kawashima 2006 s. 67f). Ytterligare ett misstag som många gör är att klumpa ihop de grupper som inte besöker institutioner medan de i själva verket inte har mer gemensamt än att de utgör icke-besökare för en specifik institution. Det gäller alltså att identifiera specifika mönster för varje enskild grupp man vill nå ut till för att lyckas med det (E. Handeland 2018 s. 127-130).

Verksamheternas personans representerar den form av publikutveckling som handlar om att fördjupa relationen med och upplevelsen för den befintliga publiken (Hadley 2021 s. 234), eller det som Kawashima kallar för Taste Cultivation (Kawashima 2006 s. 55-66), alltså ett utvecklande av publikens preferenser. Detta går hand i hand med det som informanterna uttrycker om att möjliggöra för publiken att uppleva och attraheras av ny kultur och att det är det som räknas snarare än huruvida en specifik målgrupp besöker ett specifikt kulturevent. I många fall handlar det om att besökare stöter på kultur i huset även om det inte var anledningen till besöket, till exempel en utställning eller scenframträdande. När det gäller nya besöksgrupper är det viktigare att

se till besökssiffrorna för att få en bild av läget gällande representation och det genomsnitt av demografin som Mål 2025 syftar till.

Även om det i Demokratigruppen finns tankar som att "Tycker vi har gjort ganska mycket för gubbarna nu" så finns det en poäng med att värna om sin kärnpublik och att jobba aktivt för att fortsätta vara relevanta även för dem när nu arbetet vidgas till fler potentiella publikgrupper. Då kulturen kan ha en exkluderande effekt finns det en risk att tappa sin kärnpublik då exklusiviteten i kulturen försvinner till förmån för att nå fler grupper i samhället och inte bara erbjuda traditionellt borgerlig kultur (Kawashima 2006 s. 55-66).

Tillgängliggörandet av den kultur som redan är etablerad inom kulturinstitutionerna riskerar att vidare understryka en "vi och dem"-mentalitet där gränsdragningen också görs mellan fin och ful kultur. Att tillgängliggöra platsen utan att se till innehållet medför ett upphöjande av den borgerliga dominerande kulturen. Kulturen fungerar på så vis som en exkluderande identitetsmarkör. Ett sådant tillgängliggörande stöds av idén att kulturen har ett universellt värde som alla har rätt att ta del av, men erkänner inte för den sakens skull den mångfald av kultur som finns representerad i samhället. Kulturinstitutioner har inte orsakat fattigdom men genom att vara kulturellt exkluderande är de medhjälpiga till att de prekära gruppernas sociala exkludering från dessa institutioner (Kawashima 2006 s. 55-68).

Det slår mig också att det i rummet och hos personalen finns mycket reflektioner kring publik och olika besöksgrupper, något som skvallrar om att man tänkt på detta långt innan arbetsgruppen påbörjade sitt arbete. Man känner till sina besökare väl, men att identifiera vad som saknas för att locka fler är inte lika lätt att lösa. Det är nästan som att det finns en mystik kring icke-besökarnas motiv. Detta till trots har man identifierat möjliga trösklar som hindrar fler att besöka huset såsom ekonomi, avstånd och tid.

Hur informanterna beskriver sina besökare avslöjar ett antal stereotyper och fördomar. Mot dagens slut under en av workshoparna ges antydningar om att verksamheten är svårtillgänglig och står för det finkulturella, då man erkänner att man behöver "ta ner" nivån för vissa grupper, som kanske avskräcks av de traditionella scenkonsterna. Till skillnad från befintliga besöksgrupper identifierar man sig inte med icke-besökarna som man vill locka utan markerar skillnaden mellan "vi och dem" genom vilken form av kultur som man konsumerar. Denna gränsdragning mellan vi och dem uttrycker sig i följande uttalande: "Det låter nästan dumt att säga, men ju högre utbildning desto större grad konsumerar du kultur, det bara är så". Detta uttalande vittnar

om en diskurs om kultur där den borgerliga kulturen dominerar. Vad informanten avser i sitt svar är att det finns ett samband mellan högre utbildning och konsumtion av offentligt finansierad kultur, inte kultur i allmänhet (E. Handeland 2018 s. 128). En alternativ diskurs kan vara att alla människor tar del av kultur utan att nödvändigtvis besöka kulturinstitutioner eller konsumerar den typ av kultur som finns inom dessa specifika institutioner. Genom att inte räkna med alternativa former av kultur, till exempel kultur som konsumeras i hemmet, etableras den borgerliga kulturens hegemoni ytterligare.

5.4 Breddat deltagande genom programsättning och samverkan

Som forskningsfältet om publikutveckling visar är det inte något entydigt begrepp eller arbetsmetod utan det inkluderar en rad definitioner och tolkningar som kan anpassas efter varje verksamhet och dess mål. På Kulturkvarteret har man valt att utifrån besöksdata kartlägga dagens besökare för att få en bild av vilka besöksgrupper som nås och vilka som fattas i dagens läge. Det är dessa underrepresenterade grupper som publikutvecklingen syftar till att nå. Som en förlängning av publikutvecklingsarbetet har man på Kulturkvarteret anställt en producent med fokus på breddat deltagande och att nå fler besöksgrupper genom samverkan, vilket Karin berättar om under intervjun.

Karin

Och de vita fläckarna vi ser, det är där han [Antoni, producent*] ska verka istället för att vi ska gissa var vi behöver vara så kan vi ju lite mer rikta våra insatser där vi vet att det saknas folk. Men också i samverkan med grupper, hitta på saker, så här "vad skulle ni vilja göra och skulle vi kunna göra det på Kulturkvarteret?". Så att man också drar in aktiviteter i huset som känns roligt för de som inte kommer hit idag. Så det blir både liksom att hitta en ny publik men också att hitta nya besökare som vill göra saker i huset.

Exempel på grupper som Kulturkvarteret samverkar med är föreningar och studieförbund, vilka specifikt benämns som viktiga kultur- och demokratiaktörer i Örebro kommuns kulturpolitiska program (2018 s. 13). Det här med att få nya besöksgrupper att attraheras av verksamhetens tjänster kan göras på olika sätt. Det framkommer under intervjuerna att att man å ena sidan vill att besökarna ska uppleva något nytt och att bli överraskad, å andra sidan vill man attrahera nya besöksgrupper till att besöka huset. Jag frågar om det upplevs som motsättningar.

Karin

Jag tänker att om vi har ett intressant program då är det ju det som drar människor hit. Och får man då med sig någonting annat så är det bara bonus för att man kanske vill gå hit igen.

Men nej, är det någonting som är svårt då är det väl ... alltså det här att ha både bredd och spets. Att det ska attrahera många men det ska heller inte bli för mycket mellanmjölk liksom [skratt].

Karin anser alltså att båda tillvägagångssätt fungerar som komplement till varandra, och inte att de utesluter det andra. Övervägande fokus ligger dock vid en relevant programsättning som härleds till det demokratiska uppdraget som följer med som en röd tråd under intervjuerna. Detta bekräftar Antoni Yammin, producent på Kulturkvarteret.

Antoni

Om man tar demokrati [...] vad vi har för ansvar gentemot de människor som vi finns till för och hur mycket ansvar ligger det på dem att kolla upp oss. Om vi tar en sådan enkel grej att hur rättvisa är vi gentemot de olika grupperna? Det handlar väl liksom om att världen ska öppnas för varje person här att förstå att just det, det här finns. Det ska alla kunna få uppleva för det här är till för dem, men de vet inte om det än.

Detta intervjusvar präglas av ett demokratiskt värde och en strävan mot en demokratisering av platsen (Hadley 2021 s. 98). Värdet av att vara relevant för många i sig är något som Jonas håller med om. Här åsidosätts det ekonomiska intresset till förmån för det demokratiska uppdraget.

Jonas

Vad lyssnar man på för musik i olika ... speglar vi demografin här genom musikintresset? Eller kan vi faktiskt bli bättre på det? Antagligen kan vi bli bättre. Det kan vara tv-spelsmusik men den är ju jättestor den branschen. Det är ju liksom ett klassiskt sätt att ta in en ny publik på och skapa en gemenskap. Vi ser inte frukten det bär efteråt, men det är ju en del av kulturuppdraget att kunna erbjuda det.

Härvid kommer intervjusvaret in på perspektivet att attrahera ny publik genom otraditionella programpunkter, i det här fallet i form av tv-spelsmusik. Kawashima menar dock att det inte bara handlar om att skapa nytt programinnehåll utan att det inom publikutveckling är ett mål att få fler grupper att anamma kulturer som tidigare varit exkluderade från dem till "sin kultur" (Kawashima 2006 s. 55-66). Detta resonemang reflekteras i informanternas intervjusvar om målet för Kulturkvarteret och syftet med att arbeta med breddat deltagande samt under observationerna där formuleringar som att "locka" besökare eller "lura" dit dem är vanligt förekommande.

På Kulturkvarteret tillika Konserthuset ligger fokus på att nå barn och unga och att få dem att uppleva kultur och att finna Kulturkvarteret som är en attraktiv plats att vara på. Vikten läggs vid att de ska komma dit, inte om eller hur de upplever kultur i övrigt. Denna tendens att se sin egen verksamhet som centrum för kulturupplevelser är en tendens som återfinns hos flera organisationer.

Emily

Via barn och unga är vi ju väldigt duktiga på att nå hela regionen och tittar man på socioekonomiskt utsatta områden så är vi duktiga via skolorna att få glädjen att få hit många.

Emily menar att när det gäller den prioriterade gruppen barn och unga är man på Konserthuset nöjd med räckvidden. Hur mottagandet för de barn och unga som besöker verksamheten exempelvis genom skolan ser ut följs inte upp, härvid stannar fokus vid det kvantitativa värdet. Detta är något som Antoni reflekterat kring i svaret nedan.

Antoni

Vi jobbar väldigt mycket för det lättillgängliga i det där. Att du ska inte heller liksom ta hit någonting, så tänker vi "ja, men nu kan vi bocka i att alla invandrarbarn har fått någon härlig grej att gå på, sen har inga barn fått möjligheten att komma hit". Det är liksom ... Mycket av mitt uppdrag handlar ju också om att hur fan blir det här möjligt för barnen att delta i och hur, hur, hur.

Vad Antonis svar uttrycker är vikten av att ta bort de hinder eller trösklar som finns för att besöka verksamheten. Han uttrycker utmaningen som dels är att fysiskt möjliggöra för besökare att ta sig till Kulturkvarteret, dels att nå ut till de människor som verksamheten är till för, det vill säga alla. Att nå ut till alla, som finns på skilda platser i samhället och som använder skilda kanaler, är en av verksamhetens verkliga svårigheter. Det försvåras inte minst av brist på kommunikativa resurser och kunskap. "Man kan ha världens bästa budskap, men det hjälper föga om det inte är någon som mottar det", som Niels Righolt uttrycker det.

Förutom kommunikation är produktion och programsättning av husets verksamhet ett av många sätt att jobba med publikutveckling och breddat deltagande. Som flera teoretiker, däribland Kawashima, påpekar räcker det inte med att ta bort fysiska hinder för deltagande, utan det krävs en mer engagerad revidering av programinnehållet för att nå nya grupper. Utifrån ett kritiskt perspektiv förordar man därför att större del av finansieringen går till "vanliga" människors kultur framför en liten del av befolkningen (Kawashima 2006 s. 11 ff). Vid en närmare anblick framstår det som att Kulturkvarteret vill öka inkludering genom programsättning, inte bara genom att attrahera nya besöksgrupper att uppleva det begränsade utbud som idag erbjuds.

Antoni

Att sätta ett program är ett verktyg för att öka inkludering och bredda deltagandet i huset totalt sett. Sedan så kan man ju också gå in på detaljer. Ska man börja gå in på vilka det är som besöker de här grejerna eller ska vi tänka deltagandet i form utav huset i stort? Ska

jag tänka på ett specifikt event? Skulle man börja gå in på specifika event, då ligger vi ju mil ifrån Mål 2025.

Detta intervjusvar handlar om att det är den övergripande representationen på Kulturkvarteret som är av intresse, inte nödvändigtvis specifika event eller programpunkter. Det går hand i hand med vad Kulturkvarteret och det kulturpolitiska uppdraget vill i form av att vara en mötesplats och en plats för alla. Däremot är bredden i programinnehållet av vikt för att uppnå breddat deltagande och att nå fler grupper överlag.

”För att nå så många som möjligt behöver vi ett så brett utbud som möjligt”, säger en av deltagarna i workshoparna. ”Att inte bli för homogen i vem som sätter programmet”, anges också som en grund till att nå ut till fler och andra besöksgrupper och att på så vis öka representation och mångfald. Detta visar på vikten av relevans och att det inte räcker med att tillgängliggöra platsen utan att faktiskt attrahera en bredare publikgrupp redan från början så att man har anledning att besöka institutionen i fråga. Att tillgängliggöra den redan etablerade kulturen riskerar att verka som ett socialt tvång istället för som en demokratisk insats för breddat deltagande (Kawashima 2006 s. 19-25). Som tidigare berörts är det från Kulturkvarterets håll en önskan att besökare ska uppleva något nytt på platsen. Där satsar man på att kulturen ska vara så synlig som möjligt för besökare. Jag frågar om vissa programpunkter, som kanske inte är rent kulturella, är ett sätt att börja få hit de grupper som inte har varit här för att de ska kunna upptäcka allt annat som huset har att erbjuda.

Antoni

Det är absolut någonting vi gör för att det ska spegla lite bättre, men det blir alltid på något sätt att om du kommer hit och det är någonting sådant så kommer du få en kulturupplevelse på ett annat sätt. Att det är musik samtidigt eller en utställning eller sådär så att du kommer aldrig besöka det här huset och aldrig haft tillgång till att få uppleva någon form av kultur.

Den här typen av strategi handlar om att det ska finnas kultur att “utsättas för” eller att uppleva för besökaren indirekt på plats. Ovan intervjusvar påminner mig om de reflektioner jag fick utifrån mina deltagande observationer av Demokratigruppens workshops, då jag identifierade tankar om mystiken kring besökare och hur man får dem att komma till huset. Medvetenheten om såväl uppsökande verksamhet och vikten av relevant programsättning finns där, samtidigt som det finns en önskan om att besökare ska upptäcka något nytt när man befinner sig på Kulturkvarteret och inte endast det man initialt kom för att göra. Det senare är något som man inte nödvändigtvis

uppmärksammar besökarna om utan man vill att det ska ske sömlöst genom att det “råkar” vara till exempel en utställning på plats när man kommer för att låna en bok eller liknande.

Detta kan te sig irrelevant i sammanhanget då man härvid inte riktar in sig på särskilda grupper eller event och det är inte heller något man mäter i kartläggningen av besökarna. Men denna typ av arbetsmetod och programsättning kan sägas utgöra en möjliggörande aspekt av publikutveckling snarare än en konkret åtgärd mot att nå fler och andra besöksgrupper. Om man tar en mini-utställning, som brukar finnas i Kulturkvarterets entré, som exempel är inte det något som kommuniceras direkt till specifika grupper utan dessa produkter kommuniceras via generella kanaler och är allt som oftast något man får syn på under ett besök på plats i Kulturkvarteret.

I och med att Kulturkvarteret har anställt en producent med uppdrag att jobba för breddat deltagande har publikutvecklingsarbetet kommit att bestå av såväl uppsökande arbete som samverkan med civilsamhälle och föreningsliv. Det är något som inte är helt självklart eller enkelt utan handlar om ett långsiktigt relationsbygge, vilket Antoni berättar om.

Antoni

Folk behöver förstå att jag är en bra person och att jag vill bra grejer för dem. Och varför ska jag engagera en fritidsgård eller en skola eller en förening om jag inte själv visar att jag ger någon tid för det? Så man jobbar väldigt mycket med bara relationsbygget. Att de förstår att det här är en person som verkligen vill det här. Det här är inte bara hans jobb.

Det finns flera exempel där man länge använt sig av upparbetade relationer till externa aktörer. På biblioteket har man använt sig av samverkan för att nå ut till särskilda grupper, vilket visat sig lyckat och därmed fortsatt i många år. Att jobba med fokusgrupper, att involvera besökare i event och att direkt fråga de som besöker huset om önskemål är även något som Maja berättar att man jobbar med på biblioteket.

Maja

Sedan har vi ju väldigt många upparbetade samarbeten som liksom rullar på med exempelvis BVC och familjecentraler ... där vi försöker nå alla också för att alla som får barn kanske besöker BVC och då når vi liksom alla den vägen. Sedan gör vi också jättemånga olika ... kontakter föreningar eller föreningar eller organisationer som kontakter oss för olika samarbeten, eller diskussion med andra som har liknande mål och uppdrag.

Vad Maja här visar är att det finns flera relationsbaserade sätt att ta tillvara för att förankra verksamheten i samhället och genom andra verksamheter. Även Konserthuset

har en etablerad relation med familjecentraler, här med särskilt fokus på att nå människor i socialt utsatta områden.

Emily

För har du aldrig någonsin gått så kan det ju också vara svårt att tänka ”ja, men jag chansar och lägger pengarna på det här”. För man behöver ju få veta vad det är innan, så att öppna repetitioner, familjecentraler och utlåning är ju sätt som vi jobbar med att försöka få in fler och öppna våra dörrar. Man får någon slags relation.

Härvid kommer intervjuväret återigen in på de höga trösklar som inte minst Konserthuset brottas med i sitt arbete att nå fler besöksgrupper med lågt kulturellt kapital. Samverkan med andra kommunala tjänster som finns att ta del av i samhället såsom BVC och familjecentraler för att nå nya grupper visar på verksamhetens strävan att bidra till det sociala arbetet. Det medför att publikutveckling får en dimension som innebär den sociala inkludering som Kawashima skriver om. Hadley menar att den riktning som publikutveckling tar styrs av värderingar, normer och ideologier inom kulturinstitutionen i fråga (Hadley 2021 s. 234). I det här fallet är det en tilltro till kulturens sociala och demokratiska potential som tar sig uttryck i såväl kulturprogrammet som Kulturkvarterets praktiska arbete.

6 Att spegla sig själv i andra

Jag har nu gått igenom vad det finns för tankar kring olika besöksgrupper och icke-besökare på Kulturkvarteret samt hur man arbetar för att öka mångfalden bland besökarna. I kommande avsnitt vill jag därför rikta uppmärksamheten till varför det finns en brist på mångfald bland besökarna på Kulturkvarteret, de underliggande orsakerna till kulturvanor samt varför det är viktigt med representation inte bara bland besökare utan även internt bland personalen.

6.1 Brist på representation och mångfald

En stund in i en av workshoparna uppkommer reflektioner om representation och mångfald då man identifierar att det är ett problem att besökarna är vita och att språket är så vitt. ”Man ska se sig själv i konsten”, som en personal uttrycker det. Härvid framträder en tanke om att representationen bland besökarna inte kan öka om inte de som skapar konsten gör det först. Alltså är ett av målen med publikutvecklingsarbetet att man som besökare ska identifiera sig med publiken och de som står på scenen, vilket beskrivs av informanten Emily nedan.

Emily

Ser man inte sig själv i publiken, om jag inte känner igen mig själv i publiken, då får man ju en känsla av att man är fel. Man har hamnat fel, det här var inte för mig, så den är ju otroligt svår. Och man pratar också om jag inte känner igen mig själv på scenen, hur ska jag då kunna ta till mig det här och vilja gå.

Metaforen för identitet och sammanhang, ”att spegla sig själv i andra”, följer här som en röd tråd när representation och mångfald diskuteras. På frågan varför det är viktigt med representation och mångfald svarar Antoni följande:

Antoni

Det är en ren demokratisk sak ... samma tillgång för alla. Det här huset ska vara för alla. Eller den här staden ska väl vara för alla som bor i den också?

Vad som härvid uttrycks är att mångfald och representation har ett demokratiskt värde. Att vara till för alla innebär också att hela befolkningen ska representeras på platsen. Informanten Emily resonerar att representation leder till inkludering, vilket i sin tur gör det möjligt för personer med höga trösklar att ta sig till platsen. Annars förblir platsen

otillgänglig och chanserna att attrahera publik som inte är representerade varken i publiken eller på scen förblir låga. Karin förklarar vidare hur olika man kan tänka kring demokrati.

Karin

Vissa tänker att det är tillräckligt demokratiskt att platsen finns. Och att man laddar den med program som man tänker är relevant för de som är intresserade så att säga. Och sedan så finns det sportarenor för de som tycker att det är intressant och att man inte behöver ta hela det här samhällsansvaret, att vi ska "ha in alla i vår famn".

Representation och mångfald är alltså en förlängning av det demokratiska uppdraget som representeras av Örebro kommuns kulturpolitiska program. Det räcker inte med att platsen finns, som Karin säger, utan det behövs ett gediget arbete för att se till att personer har anledning att besöka platsen. Att kunna spegla sig i andra på platsen är därför a och o för en demokratisk verksamhet.

Dessa begrepp kopplas också till performativitet i det att överrepresentation underminerar möjligheterna för breddat deltagande och den typ av publikutveckling som Kulturkvarteret syftar till, då representationen av olika kroppar inte uppfylls. I följande utdrag kan man se att det inte bara är individers handlingar och varande som är performativt utan vad som visas upp i form av programinnehåll.

Antoni

Man måste hela tiden försöka vara lite varsam. Inte tänka hela tiden "mer och mer folk och mer folk och mer folk". Nej, det kanske inte är just att vi vill ha en miljon besökare utan vi vill ha 500 000 varierade ... Nu var universitetet här i lördags. Det togs kort över när alla satt och lyssnade och då kan vi kolla på det här kortet och tänka "vilka är det som går på den här universitetsdagen?". Och från förra året då det var, då har det blivit mycket mer folk. Men det är ju samma folk liksom.

Vad Antoni här uttrycker är kvalitativa värden framför kvantitativa. Det finns en risk i att göra om en sak flera gånger för att det var lyckat, säger han senare i intervjun. Vad menas med lyckat? I det här fallet anspelar han på att det var ett välbesökt event, men ett lyckat event kan alltså innebära andra saker än rent kvantitativa värden. Exempelvis att man attraherade en ny besöksgrupp, även om antalet besökande inte var lika många jämfört med andra event.

Personalens reflektioner av besökares behov uttrycks i form av att "Jag frågade min bror/kompis ...", vilket manifesterar att personalen utgår ifrån sina egna umgängeskretsar och vardagliga referenser för att arbeta med publikfrågor. Många i personalen instämmer också i att de personor som utvecklats av varje verksamhet är prototyper på personer som man känner igen från sina egna liv. Alltså är kunskapen om

sin publik i många fall avhängig personalens individuella referenser. Det betyder att det kulturella och sociala kapitalet spelar roll, något som teoretiker inom forskningsfältet, däribland Kawashima, också menar är fallet (Kawashima 2006 s. 55-66). Att kunskapen om hur man betar sig på platsen utgör ett kapital möjliggörs av en hegemonisk ordning, då makten utövas pastoralt genom att "tukta individer genom samhälleliga normer" (Foucault 1976/2002 s. 104). En bidragande faktor till att institutioner sällan lyckas särskilt väl med publikutveckling menar Maitland är på grund av att de personer som arbetar med det projicerar sig själva på publiken. Alltså är det ett problem att personalen inte representerar den publik som man vill nå ut till (Maitland 2018 s. 21f).

Ett exempel på när personalens egna referensramar framkommer är vid planeringen av eventet Podd-fest. Poddar som nämns är Alex och Sigge, Filip och Fredrik, Surrett och Brita och Parisa. Detta visar på hur beroende verksamheten är av personligt tycke och smak och att mångfald därför är av vikt för att säkerställa ett bredare innehåll. Idéerna som lyfts fram idag kretsar främst kring en redan befintlig, alltså vit, publik. Det kan såklart bero på att det är lågt hängande frukter och att det är en enkel ände att börja i.

En annan aspekt av representation förutom att spegla sig i andra besökare på Kulturkvarteret är vikten av att kunna relatera till de som jobbar inom organisationen och som man möts av på platsen.

Antoni

Jag råkar ha tur att prata arabiska. Utan den, då tror jag att jag inte hade kommit någonstans. Då skulle jag vara tvungen att ha en mellanhand hela tiden och då tappar man ju. Så fort jag pratar arabiska så börjar de lita på mig. De förstår "ah men han har goda intentioner". Men skulle jag börja komma med en tolk, de skulle bara "oj, oj, oj vad ... Har vi Skatteverket ...? Vad fan är det som händer?"

I sitt arbete som producent med uppdrag breddat deltagande, då Antoni jobbar mycket utanför huset för att skapa relationer till föreningar och civilsamhälle, vittnar Antoni om svårigheterna att nå dessa grupper. I exemplet ovan beskriver han hur viktigt det är med förtroende för att kunna arbeta samverkande med andra. Antoni själv ser sin bakgrund som arabisktalande som en viktig grund för att lyckas arbeta med grupper som inte eller i låg utsträckning är representerade bland personalen. Följande svar reflekterar utmaningar med att möta grupper som fått många dåliga erfarenheter av myndighetsutövning.

Antoni

Många utav de här, förutom glesbygd då, men alla andra områden som man försöker sikta på är ju ganska projekt-trötta. De har haft ett långt liv, en lång historia av projekt där folk

dyker in, gör någonting, springer därifrån så fort pengarna tar slut. Vilket i sin tur har skapat en ganska dålig tillit. Du engagerar helt plötsligt människor i allt möjligt och sedan så försvinner du. Så att mycket har ju handlat om att bygga upp de relationerna igen och ibland så är det bara färdigt. "Nej, vill inte. Vill absolut inte ha någonting med det där att göra". Då är det sakta, alltså vara försiktig.

Härvid understryks vikten av att arbeta långsiktigt med publikutveckling, i synnerhet vad gäller samverkan. Många socioekonomiskt utsatta områden har blivit föremål för projektarbeten som inte resulterat i något långvarigt, och det finns därför en misstro till sådana samarbeten, vilket Antoni beskriver.

Under intervjuerna fortsätter diskussionen om representation och mångfald utifrån organisation, personal och kulturskapare. Det är en fråga som jag uppfattar som något känslig, eftersom man härvid är väl medveten om bristen på representation, vilket reflekteras i följande intervju svar:

Karin

Min egen organisation är inget undantag till att vi har väldigt dålig representation. Vi är en väldigt, väldigt homogen grupp. Och det är ju inte unikt för vår grupp heller utan så ser det väl ut i alla institutioner i huset. Personalen representerar inte, det är inte utifrån demografien i Örebro kommun precis [skratt], det är det inte.

Karin fortsätter att resonera kring representationen bland personalen och varför man inte speglar samhället bättre. Följande svar visar på en frustration över de begränsade förutsättningarna. En frustration som inte är ovanlig inom organisationer som dessa med högt ställda krav som att vara bärare av demokratin.

Karin

Och jag tänkte ju mycket på det när jag satt i rekrytering och ändå ... så ser det ut som det gör. Och det där blir man ju frustrerad över för man liksom "ah men det är ju ändå utifrån vad du har gjort tidigare, vad du har för erfarenheter och vad du har för kompetens och sådär". Men varför blir det ändå såhär liksom? [skratt]. Så att, ja, jag är ju inget bra exempel på det, hur man gör, men jag tänker ändå att fortsätta vara medveten och fortsätta att vara [inandning] ... kritisk till sitt eget sätt att rekrytera och försöka att bli bättre på det där.

Karins svar vittnar om att det inte finns någon strategi kring att arbeta med representation inom personalen. Det faller istället på individens lott att vara kritisk och att tänka på det i rekrytering. Att representation och mångfald är av vikt även internt och inte bara bland besökarna är något som informanterna är ense om.

Maja

Det är väl så egentligen vad gäller allt att en mångfald och blandning ger ju en bra dynamik oftast. Om personalen också speglar samhället utanför så blir det kanske också mer välkomnande för samhället utanför att komma in så att det finns ju absolut poäng i det. Men när man jobbar mer brett med författarbesök eller något liknande eller mer

allmän föreläsning, så tror jag absolut ... ja, att det är blandat utifrån både publik och utövare. Att det inte bara är manliga eller kvinnliga författare.

Att spegla sig själv i andra är en återkommande formulering hos informanterna som Maja här demonstrerar. Det handlar inte bara om att spegla sig i andra besökare, utan även hos de som står på scenen. En fråga man måste ställa sig om man jobbar med publikutveckling är varför man gör det man gör, för med och av vem, menar Righolt (2018 s. 158). Stundtals tenderar samtalet att fokusera på en mångfald av människor med olika etniska bakgrunder, inte en mångfald av kulturella uttryck, en risk som Antoni identifierar.

Antoni

Ja, för det blir ju på något sätt vi som sitter på, inom citationstecken, makten att välja vad som blir bokat. Hade vi varit väldigt, väldigt lika så hade det bara blivit samma sak.

Här kommer Antoni in på personalens makt, det är ju ändå de som bestämmer hur programinnehållet ser ut. En för homogen arbetsgrupp riskerar alltså att hegemonisera platsen genom att perspektiven är för få. Vad verksamheten består av blir därmed en självklarhet, en så kallad diskurs, som bara reproducerar sig själv (se Foucault 1976/2002).

Niels Righolt menar att det behövs många perspektiv från olika personer för att jobba med publikutveckling. Men hur ska det gå om arbetsgruppen är likriktad, tänker jag. Under en av workshoparna uppstår det också en diskussion om ursprung, hudfärg och identitet. Det fokus på etnisk mångfald som personalen tenderar att ha speglar sig i Örebro kommuns kulturprogram, som även det fokuserar kring etnisk mångfald med integration som påföljd. Kulturprogrammets fokus på att kulturen ska verka för integration kan ses som en negativ bild av mångfald utifrån antagandet att det är invandraren som ska integrera den svenska kulturen.

Jag uppfattar hos personalen ett obehag inför att se på sina besökare på detta sätt, men att det finns en känsla av att det krävs för att lösa problemen kring representation. Samtidigt är det ett faktum att arbetsgruppen är homogen. Exempelvis säger en personal att "Helt ärligt, vi är en homogen grupp så vi missar ju dem" på tal om att nå fler besöksgrupper baserat på bland annat språk. Mot bakgrund av de tomma stolarna på läktaren blir det visuellt talande att personerna som idag befinner sig i lokalen själva är vita. Även jag, som inte är innanför men inte heller utanför institutionen, representerar arbetsgruppens homogenitet. Hur ska man kunna bredda sin publik om man inte gör det inifrån först?

6.2 Kroppens performativa makt

Vikten av representation är en central del i Kulturkvarterets värderingar och mål. Härvid hänvisar jag till Butlers teori att kroppens närvaro medför en performativ makt i och med sociala och relationella upplevelser av platsen. Vikten av att det på platsen finns personer med liknande kroppar som sin egen exemplifieras av Antoni.

Antoni

Det bygger ju på varför jag kom in i kultur för att jag kunde ha en förebild som såg ut som jag. Det fanns ju ingen i min närhet i släkt eller så där.

Vad Antoni menar är vikten av att man som kulturarbetare kan identifiera sig med andra människor som är verksamma inom samma område. Det är något som han vidare exemplifierar med sin egen erfarenhet och bakgrund i en minoritetskultur i Sverige. Han menar att det inte fanns många förebilder som såg ut som honom själv. Någon annan som vittnar om bristen på etnisk representation inom klassisk kultur är dansaren Ninos Josef som deltar med en text i antologin *Publik. En antologi om konst, kultur och utveckling*. Han menar att det inom klassisk kultur finns en diskriminerande struktur. Till följd av detta är det svårt för rasifierade kreativa individer att hitta samhörighet (Josef 2018 s. 114-118). När besökarna är för homogena, riskerar det att bildas en kulturelit på platsen, vilket Antoni beskriver i följande intervju svar:

Antoni

Om vi har majoriteten av en viss typ av människor som kommer hit så kommer den här majoriteten av samma typ av människor bara fortsätta växa och på ett sätt skapa så att det blir sitt egna där ingen annan längre kommer in. Typ som om vi skulle skapa en kulturelit här ... ingen grupp människor får äga det här huset.

Antoni ser alltså en överhängande risk att kulturverksamheter verkar för en liten kulturelitistisk del av befolkningen om verksamheten inte aktivt arbetar med social inkludering. Det är återigen inget som uttalas men problemet med att det är en liten grupp som "äger huset" härleds tillbaka till det demokratiska uppdraget som Kulturkvarteret har.

I Örebro kommuns kulturpolitiska program ses kulturen som ett kitt av "människors olikheter, mångfald och mångkultur" (2018 s. 10). Det är alltså en positiv bild av mångfald som framträder i kulturprogrammet och i Mål 2025. Grunden till Mål 2025 och visionen att vara till för alla för tankarna Habermas idé om att offentliga platser bör representera allmänhetens opinion (Habermas 1964/1974 s. 49-55). Han förklarar på ett tydligare sätt vikten av att också våra kroppar, som är bärare av de

idéer som allmänhetens opinion består av, intar platsen. Alternativet är platser där hegemoniska idéer dominerar eller ett “ägande av platsen”, som Antoni uttrycker det.

Traditionellt sett är det den borgerliga kulturen som dominerat den offentliga kulturen. Detta medför att verksamheter som är offentligt finansierade riskerar att premiera medelklassen, det vill säga en begränsad del av allmänheten, och deras intressen framför allmänheten i bredare bemärkelse (Hoskyns 2014 s. 30-52). Att som prekär individ erövra rätten till platser som domineras av kultureliten bara genom att befinna sig där är således en akt av motstånd mot den hegemoni som råder där. Detta uttrycks av Antoni i följande resonemang som handlar om inkludering framför exkludering och ägande av platsen, inte minst vad gäller den prioriterade målgruppen barn och unga.

Antoni

Om man är ett barn så vill jag att det här barnet ska kunna komma hit och man känner att det känns som ett hem här och inte som att man är någon outsider när man redan känner sig lite som en outsider utan det ska finnas någon här som de här personerna känner och som man kanske råkar träffa och då blir det ju direkt ... det känns ju så bra.

Härvid läggs vikten vid inkludering genom representation. Representationen i sig förväntas leda till en positiv spiral där fler personer från besöksgrupper med höga sociala trösklar tar klivet att ta sig till platsen om det finns andra personer med liknande bakgrund och intressen där. Forskning och data om kulturvanor och publikutveckling visar att ett betydande hinder för icke-besökare är att de inte känner sig hemma på platsen, bland annat för att de inte identifierar sig själva där och inte heller speglar sig i andra besökare eller personal på platsen. Därför argumenterar jag för att representation är en viktig del för att nå fler grupper inom publikutveckling, i enlighet med Butlers teori om performativitet. Alla kroppar som är på platsen utgör inte ett motstånd, exempelvis normativa kroppar såsom vit medelklass, men de prekära individer såsom socioekonomiskt utsatta individer eller personer med invandrarbakgrund gör det.

Denna typ av publikutveckling i form av social inkludering som Kawashima skriver om är på Kulturkvarteret ett uttalat mål, som handlar om representation inte bara på Kulturkvarteret utan i samhället i stort. Detta beskriver Karin i nedan svar.

Karin

Det är en dimension utifrån mitt ledarskap som jag har med mig förutom att jag så klart ser ett samhälle med klass och sociala strukturer och allt det där som jag tycker är väldigt viktigt att ha en kritisk blick på. Vad är det som gör att man känner sig som en del av samhället och hur kan vi vara med och bidra till att man får ett sammanhang?

Kulturkvarteret är alltså bara en verksamhet som i detta fall får representera samhället i stort där man vill öka representationen. Man har inom verksamheten och utifrån det kulturpolitiska uppdraget tagit på sig ett stort samhällsansvar som bärare av demokratin. Kulturkvarteret ska alltså ses som ett miniatyrsamhälle där representationen är lika viktig som i övriga delar av samhället. Karin betonar vidare vikten av Kulturkvarteret som en demokratisk mötesplats framför kulturutbudet i sig i nedan svar.

Karin

Det är ju inte aktiviteter eller kulturarrangemang som är för lite i samhället. Det är ju så stort utbud så det är inte det att vi måste göra mer men vi måste hitta platser där vi kan mötas. Och ju fler perspektiv man får in, både liksom bland besökarna men även med vad som berättas från scenerna, vilka som får stå där och vilka som vi inte bjuder in liksom. Det har en otroligt stor betydelse för hur vi bygger samhället.

Målet att vara en inkluderande plats för alla stämmer inte minst överens med bibliotekets demokratiska uppdrag. Till grund för bibliotekets verksamhet är bibliotekslagen som medför att även de har hela samhället som sin målgrupp, från 0-100 år som de brukar uttrycka det, i enlighet med Kulturkvarterets mål.

Maja

Alla ska känna att Kulturkvarteret är allas ... Om det då är vissa som aldrig kommer så är det klart att det inte blir bra så att målet i sig känns nog också rätt så naturligt för oss, att vi vill att det ska vara en blandning av folk som kommer hit.

Härvid beskriver Maja varför det upplevs som ett problem att vissa grupper aldrig kommer till Kulturkvarteret. Det ska alltså i det närmaste ses som ett misslyckande av målet att vara en plats för alla. Är inte alla där så är verksamheten inte heller demokratisk. På frågan vad som särskiljer biblioteket från Kulturkvarteret i övrigt förklarar Maja vidare varför och på vilket sätt biblioteket särskiljer sig som organisation.

Maja

Vi på biblioteket är lite mer ängsliga tror jag vad gäller den här frågan. "Ja, men passar det för dem då eller passar *det* för dem eller utesluter vi då någon eller kan vi ha en inbjuden tjejgrupp? Får man ha det eller då kanske vissa blir uteslutna? Eller kan vi ha något som är bara för pensionärer eller ska det stå ändå att det är för alla?" ... vi vill att det ska passa så många som möjligt.

Vad Majas svar uttrycker är dels en inarbetad process kring att arbeta för hela samhället, dels svårigheten i att varje programpunkt ska kunna passa alla. Det finns på biblioteket en försiktighet kring att verka exkluderande genom att vara för specifik i utvecklingen av enskilda programpunkter. Samtidigt riskerar en för bred programpunkt att avskräcka

vissa målgrupper. Att jobba med bredd och spets, som Karin tidigare nämnt, kvarstår som en utmaning för verksamheterna som samtidigt präglas av begränsade resurser.

6.3 Spatiala effekter och platsens betydelse

Kulturkvarterets vision utifrån Örebro kommuns kulturpolitiska program är att huset ska vara en demokratisk plats tillika en inkluderande mötesplats för alla. Det är både ett rum som finns till för alla, men också ett rum där man ska ha möjlighet att uttrycka opinion utifrån demokratiska värderingar. Detta har likheter med Hadley som i sin tur talar om en kulturell demokrati respektive demokratisering av kulturen. Hadley menar att en demokratisering av kulturen möjliggör för fler än den borgerliga kulturen att ta plats inom institutionerna (Hadley 2021 s. 31-37).

Att platsen har betydelse för breddat deltagande är påtaglig visar sig inte minst i svaren från informanterna längre ner. De visar att platsen kan tillgängliggöras för fler genom exempelvis programsättning och inkludering samt att direkt ge inflytande till publiken. Det senare är en form av demokratisering av platsen, enligt Hoskyns teori om offentliga rum (Hoskyns 2014 s. 1-14). Att det nu ryms flera verksamheter med en större mångfald av kulturutbud på en och samma plats är en fördel för varje enskild verksamhet, det anser bland annat Maja.

Maja

Det behöver ju egentligen inte ha att göra med de andra verksamheterna, men att ha stora fina lokaler med bra teknik och så, man kan ju göra en hel del andra typer av verksamheter än man kanske kunde tidigare. Att det har blivit flera jättebra samarbeten oss verksamheter emellan som ju är jättekul som både är bra resursmässigt, personal och ekonomi och så, att man kan göra saker tillsammans.

Jag frågar vidare om hon anser att bibliotekets möjligheter att uppnå målet att vara till för alla har ökat i och med Kulturkvarterets tillblivande, varpå hon svarar följande:

Maja

Ja, det skulle jag absolut säga. För det är ju en mycket mer öppen och tillgänglig plats än vårt förra bibliotek, både rent arkitekturmässigt att det är liksom annorlunda här.

Maja anser alltså att de arkitektoniska aspekterna av lokalerna är av vikt för att uppnå visionen att vara en demokratisk plats för alla, inte minst genom att de idag är mer tillgängliga. Husets arkitektur är något som också berörs under en av mina deltagande observationer. Det är en maffig byggnad som tar plats, men den är inte tillgänglighetsvänlig för alla. Som en av personalen säger ”Huset är ganska kallt utåt sett.

Det kan vara svårt att komma förbi väggen”, vilket är en metafor för de sociala trösklar som finns för att besöka husets verksamheter.

En personal menar också att ”Det finns en stor nyfikenhet på kvarteret men man kanske ändå inte tar sig hit”. Ett förslag för att lösa detta är att erbjuda digitala rundvandringar vilket är något som många kulturverksamheter erbjöd under Covid-19-pandemin. Informanterna är ändå överens om att husets uppbyggnad och tillblivandet av ett kulturellt kvarter har varit till gagn för samtliga verksamheter då det har lett till att besökare har möjlighet att ta del av fler än en verksamhet under ett och samma besök.

Emily

Styrkan att vara på samma plats, att vi ska kunna ge och ta till varandra att man kommer hit för en konsert och så upptäcker man något som händer på Kulturkvarteret eller man går för att låna en bok och så ser man en affisch om en konsert.

Härvid identifieras ett antal mervärden med att verksamheterna finns på samma plats. Emily menar att chansen att besökare får upp ögonen för andra verksamheter eller passar på att besöka andra verksamheter när man ändå befinner sig där är större än om verksamheterna hade varit utspridda över staden, vilket tidigare var fallet. Kollegan Jonas beskriver hur sådana synergieffekter mellan verksamheterna uppnås.

Jonas

Sedan så kom vi med förslaget att vi skulle vilja ha vår biljettkassa i en reception som alltid är öppen och det gjorde ju att vi på något sätt fick vår publik, ja, den kommer till Kulturkvarteret och får upptäcka deras hus. För det är inte alla som bara hämtar en biljett, utan det är både bibliotek och bistro och liksom utställningar, öppen scen.

Vad informanterna uttrycker är en tilltro till besökarnas kulturintresse och öppenhet inför nya upplevelser. Kawashima menar att det inte räcker att ta bort fysiska hinder för deltagande. Hindren består i många fall av en avsaknad av kulturell kompetens om kulturarterna och de kulturella produkterna som icke-besökare inte har på grund av de sociala sammanhang och den bakgrund som man kommer ifrån. Detta, menar Kawashima, är anledningen till den överrepresentation av högutbildad vit medelklass som man kan se på kulturinstitutioner (Kawashima 2006 s. 55-66).

Men även frågor om representation är viktiga inom publikutveckling, då icke-besökare vanligtvis känner olust inför att besöka ställen där man inte finner andra att identifiera sig med. Alltså är det inte alltid själva produkten det är fel på, utan platsen och sammanhanget som inte verkar inbjudande för andra grupper än eliten (E. Handeland 2018 s. 131ff). Platser där det finns en tydlig hegemoni utgör alltså en

diskursiv makt som hindrar individer med lågt kulturellt kapital från att delta (Foucault 1976/2002 s. 107), då det känns olustigt för dessa individer att besöka platsen. De exempel som givits från mina informanter som till exempel öppna repetitioner på Konserthuset är sätt att avkoda några av de hinder som finns. Men man medger samtidigt att de gratisbiljetter som delas ut via familjecentraler till boende i socioekonomiskt utsatta områden inte utnyttjas så vidare någon med det sociala och kulturella kapital som krävs inte följer med. Så höga är alltså de sociala och kulturella trösklarna till institutionerna.

7 Verksamhetsöverskridande målbilder

Jag har nu visat den kroppsliga och rumsliga inverkan på representation bland besökare på Kulturkvarteret genom metaforen att spegla sig själv i andra på platsen. Även representationen bland personalen på Kulturkvarteret har avhandlats. Därför kommer jag nu att skifta fokus till de arbetsmetoder och reflektioner som Demokratigruppen har för att öka mångfalden bland besökare med fokus på det strategiska arbetet framåt.

7.1 Mål 2025 som en strävan mot demokrati

Att aktivt jobba med publikutveckling i projektform för att sedan föra in det i det rutinmässiga strategiska arbetet kan sägas vara ett sätt att kringgå begränsade resurser. Alltså, istället för att ge några utvalda medarbetare arbetsuppgiften att implementera publikutveckling på de enskilda enheterna, något som riskerar att falla mellan stolarna på grund av tidsbrist eller otillräcklig kunskap, ges genom workshop-serien en kompetensutvecklande grund till vad publikutveckling kan innebära och hur man kan arbeta med det.

Att Mål 2025 som handlar om att representera Örebro kommuns demografi kommer att uppnås till år 2025 är osannolikt och en önsketanke, något som informanterna i sina intervjuer är ense om. En gemensam nämnare i svaren från informanterna är perspektivet att Mål 2025 är en strävan mot demokrati och inkludering, snarare än ett fixerat mål.

Karin

Det här, Mål 2025, det kan ju vara ganska trubbigt. Det gör ju inget om det inte är precis på procenten rätt fördelat i kommunen utan det är ju den främsta fördelen tycker jag med att ha ett sådant mål, det är att vi inte får glömma bort någon grupp i samhället. Så det är kanske mer för att drivkraften i det interna arbetet inte ska avstanna. Och då har vi det här målet. Då har vi hela tiden den där lampan på oss att är vi till för alla?

Att ha ett konkret uppsatt mål till en angiven tid och att målet inte är uppnått till dess inte behöver ses som ett misslyckande är alltså ett medvetet val. Snarare bör målet ses som ett arbete på vägen, där det arbete som redan gjorts uppmärksammas framför målets fördröjning. Målet som en strävan och pågående arbete är något som informanten Maja understryker, då hon menar att det medför ett medvetande om fler demokratiska brister och förbättringspotential i verksamheten.

Maja

Det känns som ett mål som egentligen kan finnas över en ganska lång tid och att det alltid är det man på något vis strävar efter. Och jag tror och hoppas att vi ändå kan liksom kanske inte nå det till 100 % men att vi ändå kan komma lite närmare utifrån att faktiskt jobba riktat och att vi vet hur det ser ut, att har vi dokumenterat att så här ser det ut så blir det ju också lättare att liksom göra någonting åt det eller veta vad man ska lägga sin tyngdpunkt.

Dessa uttalanden vittnar om en utmaning med att jobba för alla, att vara styrd av dagliga rutiner samtidigt som kravet på inkludering är påtaglig inom verksamheten. Målet är ju ett resultat av det kulturpolitiska uppdrag som verksamheten har och som visas i Örebro kommuns kulturpolitiska program. Det betyder att verksamheten ska jobba mot att bli en mer demokratisk plats genom att se kulturen som en kraft för yttrandefrihet, men det finns från kulturpolitiskt håll inte ett uppsatt datum då detta måste vara uppnått.

Det storslagna i att arbeta med publikutveckling reflekteras och motiveras vidare av Kulturkvarterets vision "att vara en plats för alla". Målet som grundar sig i det demokratiska uppdraget görs med hänvisning till att verksamheten är kommunalt finansierad, med hjälp av skattebetalarnas medel. Då kulturinstitutionerna får statligt bidrag medför moraliska förpliktelser att tillgodose relevant kultur för hela befolkningen, det Hadley kallar för demokratisering av kulturen. Uppdraget är inte att tvinga människor att ta del av det som institutionen erbjuder utan att bredda tillgången och på så vis främja ett demokratiskt kulturutbud. Demokratiseringen i sig innebär att de finansiella bidragen rättfärdigas och säkerställs. Hadley nämner i detta sammanhang Gramscis teori om en hegemonisk kultur, vilket han applicerar på de statliga kulturinstitutionerna. Hadley menar att syftet med statliga bidrag är att tillhandahålla medel för att kunna tillgodose "olika samhällsgruppers kulturella preferenser och uttryck" (Hadley 2018 s. 77-83). Så resonerar också informanterna nedan.

Karin

... det är liksom skattebetalarnas medel. Och om man använder så mycket medel från alla skattebetalare för att bygga det här huset så är det min uppgift att se till att det också kommer skattebetalarna till del. Och då tänker jag att då blir det ju väldigt naturligt, att då är det ju allas hus och då måste ju alla ha anledning att komma hit liksom.

Maja

Ja, men det är ju både att det är ju finansierat av alla eller vad man ska säga. Och att det känns viktigt med det demokratiska uppdraget, att det finns delar i samhället som jobbar med den frågan, vilket ju då behöver vara för alla för alla är ju en del av samhället.

Hänvisningen till skattemedel görs också i Örebro kommuns kulturpolitiska program då man fastställer att medel ska användas "så att de gynnar samhällsutvecklingen" (2018 s. 3). En tolkning av samhällsutvecklingen i det här fallet kan alltså vara som Karin

beskriver att verka för social inkludering. Men faktum är att “alla” medborgare inte är skattebetalare, och alla invånare är inte medborgare. Räknas dessa då inte till Kulturkvarterets målgrupp “alla”? Tvärtom. Inte sällan berör det personer som bor i socialt utsatta områden och som har en invandrarbakgrund. En grupp som man, inte bara inom Kulturkvarteret utan i samhället i stort, vill rikta särskilda insatser mot för att nå.

Karin

Han [Antoni, producent] har ju mycket kontakter ute i exempelvis Vivalla (särskilt utsatt område enligt Polismyndigheten) och det är ett sådant område som vi vet att vi ... alltså det är mycket fokus på just det området, och man vill stärka tryggheten och allt möjligt. Och det blir ganska lättarbetat för honom eftersom han har den bakgrunden och han har andra projekt igång där men han får ju absolut inte fastna i det heller.

Att hänvisa till skattebetalare eller medborgare räcker alltså inte för att motivera ett demokratiskt uppdrag, utan kräver en vidare kulturkritisk reflektion som erkänner rätten till kultur, vilket medges i Örebros kulturpolitiska program genom att kultur är en rättighet för “alla kommuninvånare” (2018 s. 5), alltså inte endast skattebetalare. Avsaknaden av till exempel papperslösa och andra marginaliserade individer i diskussionen om kulturens demokratiska potential visar på att det härvid finns en exkluderande diskurs om publiken. För att gå tillbaka till det semantiska ursprunget i grekiskans “demos”, som betyder folk, och i begreppet “demokrati”, alltså folkstyre, är det en bredare definition av demokrati än den som används i dagligt tal. Vidare bör inkluderingen av prekära individer ske med hänvisning till FN:s globala mål, som också styr svenska myndigheter, genom att förhålla sig till en “humanistisk människosyn” (2018 s. 6).

Jag uppmärksammar att fokus under workshoparna ligger vid att få den befintliga publiken att göra mer, inte att attrahera icke-besökare som jag trodde var fallet. Detta kanske kommer i ett senare skede under projektet, men jag slås ändå av att diskussionerna och det reella arbetet tidvis glider isär. Samtidigt finns det åtminstone på biblioteket och i entrén till Kulturkvarteret en stor del besökare som befinner sig i ett socialt utsatt samhällsskikt, men dessa besökare ägnas inte någon uppmärksamhet i diskussionen om publikutveckling.

Karin

Och det här att finnas till för alla, det är ju ett otroligt svårt begrepp liksom. Vilka är alla? Menar man varenda individ? Det är ju helt omöjligt att det skulle kunna ske att alla kommer innanför dörrarna. Och det vill man inte ens [skratt]. Alla vill säkert inte komma hit. Ska man tvinga folk då?

Svaret på den retoriska frågan är såklart nej. Ingen tvingas komma till Kulturkvarteret. Men att vara till för alla är en strävan som innebär att möjliggöra för alla, i benämningen en representation av samhället, att ha anledning att besöka huset. Detta motiveras utifrån att Kulturkvarteret är en kommunal verksamhet och bör därför finnas till för alla inom kommunen.

“Man ska inte underskatta det lokala. Det slår så jävla hårt, det tror man inte”, säger en av deltagarna i workshopparna. För att lyckas med detta nämns bland annat att samarbeta med målgruppen i fråga för att utveckla innehållet och hålla det relevant. Personalen medger att det skulle kunna medföra merjobb, men man ser ändå de positiva effekterna som man skulle få ut av det, så att det i slutändan ändå är tidseffektivt och skapar mervärde för såväl personal som publik. Jag frågar mig vidare vad och vilka som får ingå i det lokala. Vad det är som egentligen ryms inom programmet som är så lyckat, och för vem är det lyckat? Risken att begränsa det lokala till det etniskt svenska och att hänvisa till Örebros geografiska kulturarv, vilket är fallet i Örebro kommuns kulturpolitiska program, är påtaglig.

7.2 Kulturen i kvarteret

Något som utmärker de olika verksamheterna i Kulturkvarteret är dels den kulturpolitiska grunden, dels hur verksamheten är organiserad och styrd. Det blir tydligt inte minst när det kommer till Konserthuset som är en separat organisation och som till 91 % ägs av kommunen och 9 % av regionen samt drivs som ett aktiebolag. Det är dock något som inte verkar vara ett stort problem för Konserthuset.

Jonas

Så det är klart att vi vill marknadsföra och ha mycket publik ekonomiskt också, men det är tryggt att ha uppdrag som inte behöver vara så kommersiellt planerade ... skapa genrebredd så då blir ju ibland en konsert kanske inte alltid lönsam, men en annan konsert kan väga upp för den konserten fast det är viktigt med genrebredden och hitta målgruppen.

Trots att Konserthuset drivs som ett aktiebolag finns det inget vinstintresse som det annars vanligtvis gör. Till skillnad från andra aktiebolag har Konserthuset en större möjlighet att satsa på mindre och smalare produktioner till förmån för att kunna nå nya publikgrupper. Detta grundar sig att Konserthuset i och med sitt offentliga ägande också har ett demokratiskt uppdrag.

Emily

Vi har fått titta på hållbarhetsmål och sedan har vi tittat på demokratimålen ... verksamheten ska så långt som möjligt spegla regionen.

Trots att organisationerna drivs på olika sätt finns det alltså flera beröringspunkter, däribland att verksamheten ska sträva efter demokratiska mål. På frågan hur de kulturpolitiska stadgarna påverkar arbetet med publikutveckling svarar Maja i sin tur något som särskiljer biblioteket från övriga verksamheter:

Maja

Jo, men det gör det ju specifikt till exempel i bibliotekslagen när det finns utpekade prioriterade målgrupper som ju då blir extra viktiga för oss att jobba med, men som jag också ändå tror passar med det här Mål 2025.

Bibliotekets prioriterade grupper är personer som talar minoritetsspråk och personer med annat modersmål än svenska. Även personer med funktionsnedsättningar samt barn och unga räknas som grupper att ta särskild hänsyn till och jobba gentemot, den senare vilket överensstämmer med Kulturkvarterets övergripande målsättning. Bibliotekslagen är även något som särskiljer biblioteket från övriga verksamheter i huset, menar Maja.

Maja

Och sedan är vi ju en väldigt stor och öppen verksamhet överlag när man jämför med de andra ... vi kanske jobbar på ett lite annat sätt eftersom vi inte tittar på intäkter liksom.

Det verksamhetsöverskridande arbetet i Demokratigruppen och kring Mål 2025 ses överlag som positivt av mina informanter. Förutom att de olika enheterna har olika förutsättningar att jobba med publikutveckling, som Emily beskriver, består Demokratigruppen av medarbetare med olika arbetsroller. Det är dock inte ovanligt att marknadsförare eller kommunikatörer får uppgiften att arbeta med publikutveckling då de redan har ett publikperspektiv med sig i sin tjänst. Men inom forskningen är man ense om att det kräver ett bredare samarbete mellan flera medarbetare inom organisationen, detta för att lyckas med de mål som publikutvecklingen ämnar uppnå (Maitland 2000 s. 2-7). Emily exemplifierar det genom följande uttalande:

Emily

Så att de här mötena i demokratigruppen gör ju att två cirklar som stod liksom som silos nu har börjat mötas och gå ihop i många delar och det är en styrka att vi är kommer från olika ... för det är också då vi upptäcker brister och svagheter och vad vi behöver jobba med på ett tydligare sätt än om alla hade varit hoprörda i samma bunke.

Det är alltså inte bara kring målen som verksamheterna kan enas utan även kring att samarbeta för att förbättra publikutvecklingsarbetet i alla verksamheter. Cuencas och Makua Biurruns slutsats är att hela organisationen bör involveras i publikutvecklingsarbetet då det också påverkar organisationen som helhet (Cuenca & Makua Biurrun 2017 s. 158f). En av informanterna berättar att medarbetarna i Demokratigruppen valdes ut av varje enhetschef utifrån kravet att man har ett mandat i sin arbetsgrupp samt har erfarenhet av liknande frågor och har ett engagemang inom publikutveckling. Ett annat perspektiv, presenterat av Niels Righolt, är att arbetet mår bra av en mångfald av perspektiv inom organisationen för att också kunna producera en mångfald av programpunkter.

Det finns en vilja att hjälpa och samarbeta med varandra utifrån sin roll och mellan enheter. Detta framkommer när representanterna från varje enhet får höra om vad de andra planerat framåt. Jag får uppfattningen av att enheterna just nu arbetar väldigt självständigt utifrån att det finns en önskan om att skapa synergieffekter genom att sammanföra olika konstformer i verksamheternas programpunkter. Flera uppmuntrar andra att söka upp dem för samarbete eller vid bistånd av specifika kompetenser eller andra resurser. Vissa medger att de redan har etablerade relationer men jag får uppfattningen att detta beror på personliga relationer och initiativ snarare än verksamheterna i sig. Det förekommer också tal om att involvera övriga kollegor för att genomföra de aktiviteter man vill. ”Vi kan ju liksom inte göra det som inte ingår i vårt område”, som en av personalen säger. Jag anar en frustration över såväl begränsningar i tjänsten men också brist på personalresurser.

Detta är något som Niels Righolt bekräftar genom att ta upp exempel från andra verksamheter som han har arbetat med; känslan av att man gör allt rätt men att publiken ändå inte kommer. ”Otacksamma”, kommenterar en personal med ett leende på läpparna, vilket följs av skratt från övriga medarbetare. En sådan här ironisk kommentar antyder att det finns en igenkänning i att inte nå ut trots det hårda arbetet samt en ödmjukhet inför att det inte är attityden hos icke-besökarna som är problemet. Det förblir en utmaning och en uppgift för verksamheten att lösa.

Vid flera tillfällen under workshoparna antyds en spänningsrelation mellan kulturpolitiken och verksamheterna. Niels Righolt menar exempelvis att politikernas krav på ökad försäljning och antal besökare går isär med verksamhetens strävan mot publikt engagemang. En annan gemensam nämnare i relation till kulturpolitiken är att många vittnar om att verksamheten först måste visa upp goda exempel på genomfört

arbete innan finansiering tilldelas av politiker, vilket är en omvänd demokratisk ordning. ”Lyckas vi med det är det ett bra exempel och det är det enda de ser”, menar Niels Righolt. Publikutvecklingsarbete är i en politisk kontext inte alltid ett tacksamt arbete men kan ge goda effekter. Inte minst för de som verksamheten är till för, medborgarna. Det finns även en medvetenhet om kommersiella spänningar och regleringar som man måste ta hänsyn till vid planering av event och samarbeten. Jag tänker tillbaka på de debattartiklar som skrevs 2022 om Kulturkvarterets verksamhet. Åhrlin menade då att Kulturkvarterets arrangemang av stand-up konkurrerade med näringslivet. Samtidigt menade Pettersson att Kulturkvarterets programpunkter utgjorde ett bra komplement till näringslivets evenemang då de tillät en yngre publik och en plats utan alkohol och andra berusade besökare. Denna diskussion ställer därmed frågor om tillgänglighet och demokrati på sin spets.

Efter denna diskussion om kulturpolitik avslutas dagen med några ord från verksamhetschefen om Demokratigruppens arbete framåt för att hålla arbetet med grund i verksamhetens demokratiska uppdrag vid liv. ”Publikarbete är vardagsarbete”, som Niels Righolt uttrycker det. Detta var den sista workshopen med Niels Righolt som ledare, men på många andra sätt en början på ett långtgående publikarbete med representation och mångfald i fokus.

8 Avslutande diskussion

Publikutveckling som studieämne och arbetsmetod har visat sig vara långt mer komplicerat än jag tidigare anat. För det första för att tolkningen av publikutveckling och dess metoder är många. För det andra för att målgruppsarbete utifrån demokratiska värden kräver en mängd kompetenser relaterade till socialt arbete. Långt ifrån alla perspektiv och frågor som uppstått under arbetet med uppsatsen representeras här. Jag har istället gått igenom de mest brännande punkterna kring mångfald och representation, kultur och demokrati samt publik utifrån mitt inledande syfte och tillhörande frågeställningar.

I denna avslutande diskussion sammanfattar jag resultatet och gör några slutsatser utifrån det jag kommit fram till. Mina inledande frågeställningar väcker nya funderingar kring om publikutveckling är rätt metod för att uppnå demokrati, om det går att utröna publikens motiv och varför verksamheten fortsätter arbeta med publikutveckling trots de utmaningar som uppstår.

8.1 Olika perspektiv på publikutveckling

Som visat sig under mina deltagande observationer finns det en rad diskurser om den befintliga och den uteblivna publiken på Kulturkvarteret. Personalen uttrycker fin vs. ful kultur samt ett "vi och dem". En tanke som grundar sig i det nästan detektivliknande arbetet med att få fler besöksgrupper att komma dit, och att "dem" då kommer bli ett "vi" när de upptäcker all den kultur som Kulturkvarteret har att erbjuda.

Även om det inte uttrycks explicit stämmer tankarna om representation av olika grupper, inte minst när det kommer till etnisk bakgrund, överens med Butlers teori om performativitet. Detta genom att en representation av olika kroppar medför en form av maktställning på platsen. Tanken att representation leder till ökad mångfald, vilket i längden är bra för demokratin, är grunden för arbetsgruppen och projektet Mål 2025 på Kulturkvarteret. Observationerna belyser på så sätt varför man jobbar med publikutveckling på Kulturkvarteret, alltså diskursen om publik, vilket är en utsagd fråga. Förenklat kan kopplingen och den kronologiska processen ses utifrån begreppen demokrati - representation - mångfald - publikutveckling.

Stundtals tenderar samtalet att fokusera mer på strategier och innehåll för att få nuvarande besöksgrupper att engagera sig i Kulturkvarterets utbud. Ett exempel på detta

är personan Göran som matchas med programpunkten som utgörs av ett panelsamtal på entréscenen där redaktionen för Nerikes Allehanda berättar om dagens nyheter. Detta för att personan Göran vanligtvis besöker Kulturkvarteret för att läsa tidningen. Härvid kommer publikutvecklingen att handla mer om att möta publikens synliga behov än att få dem attraherade av det befintliga utbudet som består av något renodlat kulturevent. Även fallet med Thomas som förutspås lockas av panelsamtalet kring fotboll faller in i denna kategori utav publikutveckling.

Närliggande publikutveckling som arbetsmetod är idén om social inkludering som Kawashima skriver om. I intervjuerna är det fokus på socialt utsatta människor med lågt kulturellt kapital men under de workshops som jag observerat är det inte dessa grupper som står i centrum, vilket tyder på att mål och praktiskt arbete inte alltid går hand i hand. De svåråtkomliga besökarna, eller de prekära som Butler kallar dem, lämnas därhän för att bereda plats åt att utveckla programinnehållet för mer lättåtkomliga besökare som redan finns på plats och ägnar sig åt andra saker på Kulturkvarteret.

Hänsyn bör dock tas till att arbetet med publikutveckling är nytt samt att Kulturkvarteret som verksamhet fortfarande är ung. Att börja med att rikta publikutvecklingen åt de grupper som redan befinner sig på Kulturkvarteret ter sig därför i detta ljus rimligt. Informanterna vittnar om att arbetet med publikutveckling och Mål 2025 bör ses som en strävan snarare än ett fixerat mål. Planen är att rikta arbetet mot de svåråtkomliga besöksgrupperna med höga trösklar i ett senare skede när kompetensen om publikutveckling inom personalgruppen är större. Dessutom har Kulturkvarteret i relation till publikutvecklingsarbetet anställt en producent med uppdrag breddad rekrytering och samverkan med civilsamhälle och föreningsliv, där grupper inte minst i socioekonomiskt utsatta områden är i fokus.

8.2 Sammanfattande analys och slutsats

Härvid besvaras mina inledande frågeställningar som varit vägledande i uppsatsens utförande. Sammanfattningen inkluderar således den diskurs om publik som finns på Kulturkvarteret, hur man arbetar med publikutveckling samt hur publikutveckling påverkar verksamheten och samhället i relation till idéer om demokrati. De frågor som jag utgått ifrån har visat sig öppna upp för ännu fler frågor och spänningar, inte bara

inom publikutveckling som arbetsmetod utan även inom de verksamheter som jag har undersökt.

Det är tydligt att Kulturkvarterets publikutvecklingsarbete präglas av demokratiska värden såsom representation och mångfald. Detta reflekteras inte minst i visionen att huset ska “vara en inkluderande plats för alla” och Mål 2025 som handlar om att besökarna ska spegla Örebro kommuns demografi. Den konkreta betydelsen av Mål 2025 och tolkningen av detta i form av att besökarna ska bestå av ett genomsnitt av befolkningen i Örebro kommun vittnar om den representativa kraften. Det är inte bara representationen i sig utan de mervärden som följer på detta så som maktställningar och agens. Finns det människor som liknar en själv och som man känner igen sig i är det mer sannolikt att fler personer av liknande bakgrund kommer till platsen.

Syftet med Mål 2025 är alltså att mångfalden av människor och den sociala representationen på platsen ska öka. Tanken med representation är att man som besökare ska kunna identifiera sig med andra besökare samt att kunna spegla sig själv på scenen och därmed känna att “det här är en plats för mig”. Butler kallar det här för “den performativa akten”. Det blir på så sätt en positiv spiral för att uppnå mångfald och representation. Men att få så stor mångfald av besökare som möjligt är inte det enda målet på Kulturkvarteret. Programinnehåll som är relevant för en bredare publik är ett arbetssätt för att öka representationen, inte bara bland besökare utan också bland kulturskapare. Det finns även en medvetenhet om att representation bland personalen är av vikt, dels performativt på plats men också i form av bakgrund och perspektiv. Uppfattningen är dock att detta är svårare att uppnå och att läget idag är att personalgruppen är långt ifrån att representera ett genomsnitt av demografin i Örebro.

Arbetet med publikutveckling styrs av den diskurs som finns om Kulturkvarterets besökare och icke-besökare. Trots att man på Kulturkvarteret jobbar med att kartlägga besökarna genom enkätundersökningar finns det utöver detta hos personalen en rad uppfattningar om de människor som besöker huset och de som uteblir. Denna diskurs handlar bland annat om vilken bakgrund som besökarna har och vad för typ av kultur som besökarna intresserar sig för. Även publikens behov utöver det rent kulturella innehållet, såsom tidpunkter och sammanhanget för ett kulturevent, är föremål för diskussion. Diskursen tar sig också uttryck i de personans som man utvecklat bland annat med hjälp av kartläggningen av besökare men också personalens kunskap av att vara på plats och att möta besökarna.

Om icke-besökarna uppfattar jag en diskurs om att det inte är programinnehållet som är anledningen till deras uteblivande utan snarare de sociala trösklar som finns för att besöka Kulturkvarteret. Detta förstärks genom ett tal om icke-besökarna som utgör ett "dem" i relation till ett "vi" som utgörs av besökare, vilka personalen har lättare att relatera till då de själva befinner sig inom de samhällsgrupper som till hög grad besöker huset.

Således spelar publikutveckling en viktig men inte avgörande roll för Kulturkvarterets möjlighet att uppfylla de krav på demokrati som finns från kulturpolitiskt håll. Det handlar inte bara om att locka fler besökare för att göra verksamheten mer attraktiv utan publikutveckling handlar i grunden om ett större samhällligt ansvar som påverkar befolkningens möjlighet att delta i samhället på lika villkor. Effekterna av publikutveckling är avhängig personalens attityder till och motiv bakom arbetet. Som arbetsmetod förefaller publikutveckling inte vara en felfri modell, inte minst då begreppet i sig behöver definieras men är likväl ett användbart komplement till det dagliga arbetet.

När jag under praktiken och inledningsvis i planeringen av uppsatsen bekantade mig med termen publikutveckling var jag positiv till den som arbetsmetod då jag såg den demokratiska potentialen. Allt eftersom arbetet med uppsatsen fortskred och jag började analysera de intervjuer och observationer som utgör mitt material, utforskade jag dock nya perspektiv och skiftade allt mer position i fråga om publikutveckling nödvändigtvis leder till ökad demokrati. Och hur förstås demokrati egentligen på Kulturkvarteret? Denna fråga tillsammans med andra kritiska perspektiv upptog mot uppsatsens slutförande mitt centrala fokus. Denna nya förståelse för publikutveckling som jag visat i uppsatsen utgör mitt huvudsakliga kunskapsbidrag, vilket jag hoppas att personalen på Kulturkvarteret nu kan ta vidare i sitt arbete.

Såväl i informanternas yttranden under observationerna som i svaren under intervjuerna synliggörs en ambivalens i publikutvecklingsarbetet. Dels i att definiera publik, dels i att analysera publiken. De är själva kritiska till sitt eget arbete, vilket reflekteras av den sarkastiska jargong som de uttrycker bland annat genom att raljera om de ekonomiska begränsningar som verksamheten har. Det är tydligt att de som arbetar med publikutveckling måste ha flera perspektiv i huvudet samtidigt. Det handlar dels om att kunna identifiera en avgränsad målgrupps intressen, dels om att inte bli för snäv i sin uppfattning av målgrupps kulturella konsumtionsmönster. Det har visat sig alltför lätt att falla in i idéer om publikgrupper som bygger på samhällliga stereotyper.

Exempelvis att en viss publik attraheras av klassisk musik, en annan av könsrock. Samtidigt måste man tänka konkret och avgränsat för att punktmarkera en målgrupp och mäta resultat, särskilt om det rör sig om icke-besökare. En annan tankefälla som är lätt att anta i sin roll som medarbetare på Kulturkvarteret är att all kultur måste ske just där, annars har demokratin misslyckats. Detta ansvar reflekteras inte minst i det demokratiska uppdrag som kommunen gett dem. Det är högst förståeligt, man ska uppnå demokrati men inom en avgränsad verksamhet.

Personalen är till största del positiva till publikutvecklingsarbetet men stundtals skönjs kritiska tankar som handlar om att det råder dissensus om hur demokrati ska definieras och att publikutvecklingens mål ibland tar över andra viktiga perspektiv och mål som man har inom varje enskild verksamhet. Också i relation till det kulturpolitiska programmet finns motstridiga tankar. Med hjälp av min analys och teorier om hegemoni visar jag att det har med diskursiva kamper om demokrati att göra. Ett exempel på detta är att den segregerade invandraren utmålas som ett problem i det kulturpolitiska programmet medan man på Kulturkvarteret skiftar problemformuleringen till ett misslyckat mångfaldsarbete från institutionens håll.

Kulturkvarterets arbete har satts i relation till det stora sammanhanget kring demokratibegreppet. Jag har visat på sambandet mellan den samhälleliga kontexten kring demokrati, den lokala kontexten i form av Örebro kommuns kulturpolitiska program och Kulturkvarterets vision att besökarna ska spegla demografin i kommunen. Utifrån detta belyses frågor om representation och mångfald och hur dessa kan hjälpa oss förstå komplexiteten kring demokrati.

Publikutveckling som arbetsmetod öppnar upp för kulturverksamheter att till att börja med identifiera och förstå sin nuvarande och potentiella publik för att sedan kunna möta dem i de behov och önskemål som finns. Det kräver ett långsiktigt strategiskt arbete men leder vid framgångsrikt arbete till att demokratisera den kultur som ska tjäna hela befolkningen. Tiden kommer att utvisa huruvida Kulturkvarteret blir ett av de goda exempel som finns där man lyckats frångå de tendenser som synts i och med de senaste decenniernas kulturpolitik och där verksamheten istället präglas av att arbeta för och med nya engagerade besöksgrupper för en verklig demokrati inom kultursfären.

8.3 Studiens bidrag och vidare forskning

Liksom Hadley har jag i denna studie undersökt varför man arbetar med publikutveckling snarare än hur. Detta för att belysa hur diskurser om publik, kultur och demokrati styr det praktiska arbetet på en enskild kulturinstitution, nämligen Kulturkvarteret i Örebro. Mitt teoretiska och akademiska bidrag till forskningsfältet blir således att utifrån den kulturvetenskapliga traditionen och genom publikutveckling som arbetsmetod uppmärksamma relationen mellan kultur och demokrati. Fokus är diskursen kring publik inom kulturpolitik och verksamheten samt hur denna diskurs styr det praktiska arbetet. Dessa perspektiv finns inte med i den tidigare forskningen. I synnerhet vill jag härvid lyfta diskussionen kring representation och mångfald utifrån Butlers teori om performativitet, Bacchis modell för diskursanalys och hegemonibegreppet.

Enligt Hadley saknas det forskning av upplevelserna och attityderna hos de som praktiskt utför publikutvecklingsarbetet. Det finns därför ett behov att undersöka positionerna och betydelseerna av den personal som arbetar med publikutveckling (Hadley 2021 s. 71f). Min studie kompletterar inte bara den forskning som redan finns utan täpper igen den lucka som finns om upplevelser och attityder hos medarbetare genom studiens kvalitativa metoder. Kulturkvarterets verksamhet har inte heller ägnats akademisk uppmärksamhet tidigare, vilket medför att studien ger personalen användbara perspektiv i sitt arbete samt ökar kunskapen om en stor kulturaktör i den lokala kontexten. Studien utgör även en kommentar till den mediala debatt som Kulturkvarteret sedan sitt öppnande varit föremål för och som nämnts i introduktionen.

Utöver det akademiska bidraget ger studien nya perspektiv på publikutveckling som arbetsmetod och ger därför en bra grund för kulturverksamheter att utveckla den typ av publikutveckling som passar för verksamheten i frågan. Bland annat handlar det om att definiera bakomliggande faktorer till att arbeta med publikutveckling samt att definiera de effekter och mål som man vill uppnå. För detta behöver samtliga medarbetare och roller vara inblandade då de påverkar verksamheten i sin helhet.

Min uppsats öppnar således upp för att inom forskningen titta vidare på resultatet av de metoder som används inom publikutvecklingsområdet. En möjlig ingång är att ha ett publikperspektiv då den kvalitativa upplevelsen hos publiken undersöks i form av en uppföljning av publikutvecklingsarbetets effekter.

Referenser

Tryckta källor

- Bacchi, C. L. & Goodwin, S. (2016). "Making Politics Visible: The WPR approach". *Poststructural policy analysis: a guide to practice*. New York: Palgrave Pivot. Sida 13-26.
- Butler, Judith (2015). *Notes toward a performative theory of assembly*. London: Harvard University Press.
- Couldry, Nick (2000). *Inside culture: re-imagining the method of cultural studies*. London: Sage.
- Cuenca, Macarena och Makua Biurrun, Amaia (2017). "Audience Development: a cross-national comparison". *Academia Revista Latinoamericana de Administración*, Vol. 30 Issue: 2. Sida 156-172.
- Davids, Tine (2014). "Trying to be a vulnerable observer: Matters of agency, solidarity and hospitality in feminist ethnography". *Women's Studies International Forum*. Vol. 43. Sida 50-58.
- E. Handeland, Ingrid (2018). "Publikutveckling i Norge". *Publik. En antologi om konst, kultur och utveckling*. (Red. N Wiklander, J Hagerius, A Abrahamsson, D Rosenqvist, M Enberg). Kultur i Väst: RePublik.
- Foucault, Michel (1976/2002). *Sexualitetens historia: Band 1 Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Habermas, Jürgen, Lennox Sara & Lennox Frank (1964/1974) "The Public Sphere: An Encyclopedia Article (1964)". *New German Critique* (3): 49-55. Sida 49-55.
- Hadley, Steven (2021). *Audience Development and Cultural Policy*. Moore Institute for Research in the Humanities and Social Studies, National University of Ireland Galway.
- Hadley, Steven (2018). "Publikutveckling - en demokratisering av kulturen?". *Publik. En antologi om konst, kultur och utveckling*. (Red. N Wiklander, J Hagerius, A Abrahamsson, D Rosenqvist, M Enberg). Kultur i Väst: RePublik.
- Hall, Stuart (2018). "Cultural Studies and Its Theoretical Legacies". *Essential Essays, Volume 1: Foundations of Cultural Studies*. (Red. David Morley). New York, USA: Duke University Press. Sida 71-100.
- Hammersley, Martyn (2013). "On the ethics of interviewing for discourse analysis". *Qualitative research* 14 (5).
- Hoskyns, Teresa (2014). *The empty Place. Democracy and Public Space*. Routledge.
- Josef, Ninos (2018). "Min ofrivilligt politiska kropp". *Publik. En antologi om konst, kultur och utveckling*. (Red. N Wiklander, J Hagerius, A Abrahamsson, D Rosenqvist, M Enberg). Kultur i Väst: RePublik.
- Kawashima, Nobuko (2006). *Audience development and social inclusion in Britain*. International Journal of Cultural Policy, 12:1. Routledge. Sida 55-72.
- Kawashima, Nobuko (2000). *Beyond the Division of Attenders vs Non-attenders: a study into audience development in policy and practice*. (Red. Oliver Bennett and Jeremy Ahearne). Center for Cultural Policy Studies. University of Warwick. Research Papers No 6.

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2008). *Hegemonin och den socialistiska strategin*. Glänta/Vertigo: Göteborg.

Lundgren, Anna Sofia (2013). "Doing age: methodological reflections on interviewing". *Qualitative Research*, 13(6).

Maitland, Heather (2000). "Audience development". *A Guide to Audience Development*, 2nd ed. London: Arts Council of England.

Maitland, Heather (2018). "Vem utvecklar vem?". *Publik. En antologi om konst, kultur och utveckling*. (Red. N Wiklander, J Hagerius, A Abrahamsson, D Rosenqvist, M Enberg). Kultur i Väst: RePublik.

Righolt, Niels (2018). "Publikutveckling och kulturens DNA". *Publik. En antologi om konst, kultur och utveckling*. (Red. N Wiklander, J Hagerius, A Abrahamsson, D Rosenqvist, M Enberg). Kultur i Väst: RePublik.

Taylor, Stephanie (2013). "The ethics of interviewing for discourse analysis: responses to Martyn Hammersley". *Qualitative Research*, 14(5). Sida 542-548.

Van Maanen, John (2011). *Tales of the field: on writing ethnography*. 2. ed. Chicago: University of Chicago Press.

Västra Götalandsregionen (2018). *PUBLIK - en antologi om publikutveckling*. (Red. Nils Wiklander m.fl.). Göteborg: Kultur i Väst.

Myndighetsdokument

Myndigheten för kulturanalys (2023). *Att bredda deltagandet i kulturlivet. Hinder och möjligheter. Rapport 2023:2*. Göteborg.

Örebro kommun (2018). *Kulturpolitiskt program*. Kultur- och fritidsnämnden.

Tidningsartiklar

Pettersson, Henry (2022). "Kulturkvarteret är bra för näringslivet!". *Nerikes Allehanda*, 14 april.

Åhrlin, Anders (2022). "Kulturkvarter skadar näringsliv". *Nerikes Allehanda*, 28 mars.

Webbsidor

ADESTE+. Welcome to ACED! Creative Europe programme of the European Union.
<https://aced.adeplus.eu/> Hämtad 2024-03-12

Kulturkvarteret. Om Kulturkvarteret. Örebro kommun.
<https://kulturkvarteret.orebro.se/kulturkvarteret/omkulturkvarteret.4.670655db1749fdf97042d5.html#Varvision> Hämtad 2023-09-08

Kultur i Väst. RePublik - Centrum för publikutveckling. Västra Götalandsregionen.
<https://www.vgregion.se/f/kulturforvaltningen/samhallsutveckling/arrangorsutveckling/publikutveckling---republik/> Hämtad 2024-02-07

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide Driften, producent

1. Kan du börja med att berätta lite om ditt uppdrag som producent?
2. Vad är syftet med att arbeta med breddat deltagande gentemot föreningsliv och civilsamhälle?
3. Hur arbetar du relationsskapande med civilsamhälle och föreningsliv?
4. Hur tror du att det kommer bidra till att locka fler besöksgrupper och öka representationen bland besökare?
5. Vad är din erfarenhet av uppdraget så här långt? Hur har reaktionerna från föreningsliv och civilsamhälle varit i kontakt med dig?
6. Hur ser du på breddat deltagande? Vad innebär det för dig?
7. Vad är målet med breddat deltagande?
8. Vilka besöksgrupper arbetar du främst gentemot? Vilka är Kulturkvarterets prioriterade grupper?
9. Hur uppnås breddat deltagande? Vilka kompetenser behövs för att lyckas med arbetet?
10. Vilka möjligheter respektive utmaningar ser du i relation till breddat deltagande?
11. Vad behöver man tänka på vad gäller programinnehåll som tilltalar en bredare publik?
12. Hur ser samarbetet med kollegor ut gällande breddat deltagande?
13. Hur arbetar du kortsiktigt/långsiktigt med breddat deltagande?
14. Hur ser du på Mål 2025 “att besökarna ska spegla Örebro kommuns demografi”? Är det utifrån breddat deltagande ett rimligt mål?
15. Varför är det viktigt att nå hela befolkningen? Varför är det viktigt med representation och mångfald?
16. Hur ser du på relationen mellan organisationen, kulturskapare och publik när det kommer till representation och mångfald?

Bilaga 2. Intervjuguide Driften, verksamhetschef

1. Hur tillkom Mål 2025 ”att besökarna ska spegla Örebro kommuns demografi”? Hur utvecklades projektet?
2. Du har nämnt att andra reagerat med skepsis på att ni har satt upp målet att nå hela befolkningen, att det inte är ett rimligt mål, hur ser du på det? Varför anser du att det är ett rimligt mål?
3. Vad är dina reflektioner utifrån besöksdata som enkätundersökningarna resulterade i? Förväntan/förvåning?
4. Hur ser du på framtiden för Kulturkvarteret som demokratisk arena? Kommer ni att uppnå mål 2025?
5. Vilka policydokument styrs ni av på kommunal, regional respektive nationell nivå?
6. Vilken roll spelar Kulturkvarteret som plats och organisation för kulturlivet och som demokratisk arena i Örebro?
7. Vad tänker du om relationen till politiker och civilsamhället? Utifrån debatten kring Kulturkvarteret i konkurrens med privat verksamhet.
8. Hur definierar du ordet “publik”? Vad innebär det att vara publik?
9. Vad vill du att publiken ska få ut av ett besök på Kulturkvarteret?
10. Hur ser du på publikutvecklingsarbetet? Vad innebär det för dig?
11. Vad har varit lättast med att arbeta med publikutveckling? Vad har varit svårast?
12. Hur har det varit att arbeta verksamhetsöverskridande med publikutveckling?
13. Varför är det viktigt att nå hela befolkningen? Varför är det viktigt med representation och mångfald?
14. Vilka mervärden har det att besökarna speglar Örebro kommuns demografi?
15. Hur ser du på relationen mellan organisationen, kulturskapare och publik när det kommer till representation och mångfald?
16. Hur tillkom arbetsgruppen för demokratiarbetet?
17. Vilka är med i demokratigruppen och hur kommer det sig att det är dessa medarbetare?
18. Är planen att demokratigruppen ska vara en fortgående arbetsgrupp?
19. Finns det planer på att utveckla demokratiarbetet och titta på fler aspekter av demografin, till exempel minoriteter såsom funktionsnedsättning, hbtqi m.m.?
20. Kulturkvarteret har nyligen anställt en producent med inriktning breddat deltagande, kan du berätta mer om det? Hur tror du att det kommer bidra till att locka fler besöksgrupper och öka representationen bland besökare?

Bilaga 3. Intervjuguide Örebro bibliotek

1. Hur ser du Mål 2025 “att besökarna ska spegla Örebro kommuns demografi”?
2. Hur ser du på bibliotekets roll i relation till de andra verksamheterna i Kulturkvarteret? I relation till demokratigruppen och arbetet med publikutveckling?
3. Vad ser du för likheter och skillnader mellan biblioteket och övriga verksamheter gällande publikutveckling?
4. Hur har bibliotekets verksamhet förändrats sedan organisationen ingick i Kulturkvarteret?
5. Vilka policydokument styrs biblioteket av på kommunal, regional respektive nationell nivå?
6. Hur påverkar kulturpolitiska stadgar bibliotekets arbete med publikutveckling?
7. Vilka andra förutsättningar påverkar bibliotekets arbete med publikutveckling?
8. Vilken roll spelar biblioteket som verksamhet för kulturlivet och som demokratisk arena i Kulturkvarteret?
9. Vilken roll spelar biblioteket som verksamhet för kulturlivet och som demokratisk arena i Örebro?
10. Hur definierar du ordet “publik”? Vad innebär det att vara publik?
11. Hur benämner ni de människor som kommer till biblioteket, exempelvis publik/besökare/låntagare?
12. Vilka är er publik? Vilka grupper når ni inte idag?
13. Vad är dina reflektioner utifrån besöksdata som enkätundersökningarna har resulterat i hittills? Förväntan/förvåning?
14. Hur ser du på publikutvecklingsarbetet? Vad innebär det för dig?
15. Vad har varit lättast med att arbeta med publikutveckling? Vad har varit svårast?
16. Hur har det varit att arbeta verksamhetsöverskridande med publikutveckling?
17. Hur ser du på framtiden för biblioteket? Kommer ni att uppnå Mål 2025?
18. Varför är det viktigt att nå hela befolkningen? Varför är det viktigt med representation och mångfald?
19. Vilka mervärden har det att besökarna speglar Örebro kommuns demografi?
20. Hur har ni på biblioteket arbetat för att bli en mer inkluderande plats?
21. Hur ser du på relationen mellan organisationen, kulturskapare och publik när det kommer till representation och mångfald?

Bilaga 4. Intervjuguide Konserthuset

1. Kan du börja med att berätta lite om Konserthuset som organisation?
2. Hur påverkas Konserthuset av att delvis drivas som ett bolag i arbetet med publikutveckling?
3. Vad ser du för likheter och skillnader mellan Konserthuset och övriga verksamheter gällande publikutveckling? Likheter/skillnader i målen?
4. Vad innebär det att vara publik?
5. Vilka är er publik? Vilka grupper når ni inte idag?
6. Hur ser du på publikutvecklingsarbetet? Vad innebär det för dig?
7. Vad har varit lättast med att arbeta med publikutveckling? Vad har varit svårast?
8. Hur har det varit att arbeta verksamhetsöverskridande med publikutveckling?
9. Vilka utmaningar ser du i relation till publikutvecklingsarbetet?
10. Hur ser du på framtiden för Konserthuset? Kommer ni att nå fler besöksgrupper?
11. Vilken roll spelar Konserthuset som verksamhet för kulturlivet och som demokratisk arena i Örebro?
12. Varför är det viktigt att nå hela befolkningen? Varför är det viktigt med representation och mångfald?
13. Vilka mervärden har det att besökarna speglar Örebro kommuns demografi?
14. Vilka åtgärder har ni sedan demokratigruppens start gjort mot att bli en mer inkluderande plats?
15. Hur ser du på relationen mellan organisationen, kulturskapare och publik när det kommer till representation och mångfald?
16. Hur ser du på vikten av representation internt inom personalgruppen och artisterna på scen?